

Drecera

Xus Martín Garcia (coord.)

Per a una pedagogia del servei

Treball per projectes i ApS

Aquesta obra és lliure i està sotmesa a les condicions d'ús d'una llicència Creative Commons. Es pot redistribuir, copiar i reutilitzar, sempre i quan es faci sense afany de lucre i esmentant el seu autor Minyons Escoltes i Guies de Catalunya. Es pot trobar una còpia completa de la llicència a: <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/2.5/es/deed.ca>

Sou lliure de:

- copiar, distribuir i comunicar públicament l'obra
- fer-ne obres derivades

Amb les condicions següents:

- **Reconeixement.** Heu de reconèixer els crèdits de l'obra de la manera especificada per l'autor o el llicenciador (però no d'una manera que suggereixi que us donen suport o rebeu suport per l'ús que feu l'obra).
- **No comercial.** No podeu utilitzar aquesta obra per a finalitats comercials.
- **Compartir amb la mateixa llicència.** Si altereu o transformeu aquesta obra, o en genereu obres derivades, només podeu distribuir l'obra generada amb una llicència idèntica a aquesta.

Això és un resum del text legal de la llicència completa: <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/2.5/es/legalcode.ca>

Les experiències recollides en aquest llibre es van desenvolupar en el marc del **Laboratori d'Acció i Innovació Educativa** de Minyons Escoltes i Guies de Catalunya sobre Aprenentatge Servei i Pedagogia del Projecte. El *Laboratori* va ser reconegut com el millor projecte fet per joves i adreçat al mateix col·lectiu a la VIII edició dels Premis d'Educació en el Lleure de la Fundació Lluís Carulla.

Coordinadora: Xus Martín Garcia

Autors: Andratx Badia Escolà, Maria Codina Pey, Xus Martín Garcia i Àlex Muñoz Garcia

Fotografia portada: Xevi Vilaregut Saez

Fotografies interiors: AEIG Antoni Gaudí, AEIG Guillem de Montrodon, AEIG Lo Manaix, AEIG Marinada, AEIG Roc del Migdia, AEIG Sant Adrià, AEIG Sant Ferran, AEIG Sant Sadurn, AEIG Tsunami, AEIG Xaloc i arxius Minyons Escoltes i Guies de Catalunya (MEG)

Correcció lingüística: Andratx Badia Escolà i Natàlia Lozano Díez

Disseny: Mar Serra Moya

Edita: Minyons Escoltes Guies Sant Jordi de Catalunya

Valldoreix (Barcelona) 2012

Col·lecció: Drecera, 2

Primera edició, juny de 2012

ISBN 13: 978-84-615-8699-8

Dipòsit legal: B-14766-2012

Impressió: CEVAGRAF, S.C.C.L.

En col·laboració amb:

**Generalitat
de Catalunya**

Per a una pedagogia del servei

Treball per projectes i ApS

Xus Martín Garcia (coord.)

Minyons Escoltes i Guies
de Catalunya

Drecera

Índex

Presentació	9
Pròleg	10
Una bella intrahistòria	
Fonamentació teòrica	19
Projectes amb servei a la comunitat (Xus Martín Garcia)	
Guia pràctica per a projectes d'Aprenentatge Servei	35
Fem projectes d'ApS (Xus Martín Garcia)	
Bones pràctiques	57
• Comunicar-nos sense paraules (Maria Codina Pey)	58
• Fem un cau inclusiu (Àlex Muñoz Garcia)	72
• Llums, càmera, acció! (Andratx Badia Escolà)	88
Participants i agraïments	107

Presentació

L'associació Minyons Escoltes i Guies de Catalunya us presenta la publicació *Per a una pedagogia del servei. Treball per projectes i ApS*, una eina per a caps i educadors que ens apropa a la pedagogia del servei des de la reflexió teòrica i l'experiència pràctica. Aquesta obra està emmarcada dins de la col·lecció «Drecera», d'àmbit pedagògic, que ens aporta les eines, els coneixements i l'experiència de l'escoltisme i el guiatge aplicables a diferents entorns educatius i adequats a les necessitats actuals.

L'escoltisme i guiatge són un moviment d'educació en el lleure que ofereix als nens, nenes i joves, l'aventura de créixer i aprendre mitjançant la pròpia metodologia escolta i guia. És un espai on els infants i joves esdevenen protagonistes del seu propi creixement i de les accions del grup per formar-se com a persones solidàries i compromeses, però també per a adquirir els recursos personals necessaris per encarar els reptes d'avui.

Aquest llibre és alguna cosa més que una publicació, és un projecte conjunt, és el reflex del treball compartit pels veritables protagonistes: els infants i joves que fan servei i les persones d'entitats no lucratives, col·lectius amb dificultats, avis i àvies, persones amb discapacitat, veïns i veïnes, i també el propi entorn natural. Aquest és un relat, és una guia i és un recull de reflexions que, a mode d'exemple, ens mostra la feina que fem, però sobretot, aquella que podríem arribar a fer amb una major cooperació entre entitats, societat civil i organitzacions públiques per seguir transformant el món.

Salutacions,

Trini Molist i Solvas
Arnau Garcia i Conesa
Comissaris Generals

Pròleg

Una bella intrahistòria

«E per tal que los hòmens coneguessen, quan hauríem passada aquesta vida mortal, ço que nós hauríem fet [...] e per dar eximpli a tots los altres hòmens del món.»

Llibre dels feits del Rei En Jaume (s. XIII)

El llibre que esteu a punt de llegir de dalt a baix, de fullejar per curiositat, d'estudiar amb deteniment o de consultar a tall de manual –que per a tot això serveix– conté, més o menys encriptada, una bella intrahistòria.

Els relats mítics estan fets de somnis que esdevenen realitat, de proeses inversemblants, de persones virtuoses enfrontades a reptes i perills, de sorpreses i girs inesperats... I sobretot, són dignes de tal consideració si aconsegueixen transcendir la pròpia trama i els escenaris concrets on passaren per esdevenir exemplificatius per a persones alienes i en contextos distants.

Per a una pedagogia del servei. Treball per projectes i ApS no és pas una obra literària. Més aviat és una publicació sintètica i d'orientació pràctica, com és característic de la col·lecció «Drecera». Hi trobareu un emmarcament pedagògic a l'Aprenentatge Servei en relació amb la pedagogia del projecte, una guia per desenvolupar projectes educatius de servei amb grups d'infants i joves i la narració de bones pràctiques desenvolupades al llarg d'un curs per escoltes i guies d'agrupaments diversos i d'edats diferents, relatades per sagaços i metòdics cronistes, les quals succeïren més o menys com es contenen...

Però darrere de tot llibre hi ha una *intrahistòria* vinculada a la seva gestació i, en aquest cas, val la pena revelar-la de bones a primeres. Perquè si el contingut i la

forma del llibre vol ser-vos útil als qui el consulteu, la seva *intrahistòria* pot fer una cosa més important: inspirar-vos a propis i estranys, a caps escoltes i guies, a educadors i educadores en el lleure, a integrants de la xarxa educativa i a tots aquells ciutadans i ciutadanes que, des d'una vocació comunitària, vulgueu emprendre projectes per a la transformació social.

I aquesta intrahistòria té una certa èpica, passatges cavallerescos, invents de ciència ficció, encontres màgics i una bona dosi d'emoció. Vegeu, vegeu...

Un anhel: enriquir els projectes educatius escoltes i guies

«La felicitat no s'assoleix asseient-se a esperar-la»

Robert Baden-Powell

Minyons Escoltes i Guies de Catalunya (MEG) és un moviment educatiu d'infants i joves amb una implantació gairebé capil·lar arreu del país. Les activitats educatives de què gaudeixen més de 9.500 nois i noies setmana rere setmana són fruit del compromís i de la dedicació altruista que més de 2.500 caps desenvolupen quotidianament en més de cent quaranta cinc agrupaments.

Alhora, un teixit també de voluntàries i voluntaris s'encarrega de desenvolupar una oferta formativa estructurada a través de l'Escola de Formació de Minyons Escoltes i Guies de Catalunya i un acompanyament i una animació pedagògica per part dels responsables de les diverses demarcacions, per tal de capacitar els i les caps i orientar-ne la tasca educativa.

Però els escoltes i les guies som gent inconformista i aventurada de mena, per la qual cosa hem volgut fer un pas més: esdevenir un moviment d'avançada en l'àmbit pedagògic. I no d'una manera tan sols declarativa, sinó sistemàtica i aplicada, fent dels agrupaments un terreny fèrtil per al cultiu de noves pràctiques educatives innovadores i de qualitat. Hem volgut fer-ho en aquest moment de la Història en què imaginar nous reptes i sobretot noves maneres d'assolir-los esdevé una pràctica que s'imposa en tants ordres de la vida: també en un moviment com l'escoltisme i el guiatge, que des de fa més de cent anys és capaç de contextualitzar la seva inspiració educativa original a les diverses realitats socials i culturals del planeta.

Un invent: el *Laboratori d'Acció i Innovació Educativa* de MEG

«Tot allò que una persona pot imaginar, altres poden fer-ho realitat»

Jules Verne

Per assolir el nostre anhel havíem d'idear la manera d'incorporar l'expertesa especialitzada del món de l'educació a les pràctiques dels agrupaments, i fer-ho d'una manera coherent amb el model organitzatiu d'un moviment de voluntaris, territorial i participatiu, que centra la seva proposta educativa en el protagonisme dels nois i de les noies, amb la pedagogia del projecte com a element central del mètode. I ens vam inventar el *Laboratori d'Acció i Innovació Educativa*. El *Laboratori* és essencialment una metodologia de treball per a la realització d'experiències educatives a les unitats (grups de nois i noies dels agrupaments) al voltant de qüestions pedagògiques d'interès estratègic, en col·laboració amb institucions acadèmiques i entitats de referència. Molt esquemàticament, l'artefacte prodigiós consta dels següents engranatges:

- La **detecció i prioritziació de necessitats d'innovació i d'interès de millora pedagògica** als agrupaments, que incorpora les aportacions de les diferents demarcacions.
- La **identificació d'institucions i/o entitats** dipositàries de coneixement especialitzat, a les quals es pugui plantejar un marc de col·laboració per a la realització d'una experiència de pràctica educativa que aportï resultats beneficiosos per ambdues parts.
- El **disseny conjunt d'una experiència educativa** ajustada als objectius de generació de coneixement en la pràctica i també als recursos i a la disponibilitat de temps educatiu i d'organització dels agrupaments.
- La **realització de l'experiència** amb caps i unitats que voluntàriament hi vulguin participar, mitjançant processos guiats que permeten la incorporació de coneixement extern i l'acompanyament en la pràctica, a fi que esdevinguin alhora espais formatius per als caps que en formen part.
- La **generació de nou coneixement** a partir de l'intercanvi dels aprenentatges dels participants i l'estructuració d'aquest en conclusions de caràcter generalitzable i aplicable a tots els agrupaments.
- La **producció** de materials, recursos i eines que permetin transferir el coneixement generat en cada experiència al conjunt d'agrupaments de MEG i a la comunitat educativa en general.

Cada experiència és, doncs, un projecte amb un soci, una durada, un nombre de participants, una 'enginyeria de procés' i uns productes finals diferents. No té cap voluntat de perpetuar-se ni de reproduir-se en forma de programes estàndards sinó de despertar l'interès per la qüestió, sensibilitzar i motivar els agrupaments perquè incorporin nous plantejaments als seus propis projectes educatius i que disposin de bases conceptuals i de recursos concrets per fer-ho.

El *Laboratori* és també un mecanisme d'obertura i de diàleg del Moviment amb l'entorn, i molt especialment amb el sector de l'educació. Perquè el *Laboratori* dinamitza el mètode escolta i guia ja que incorpora, des de la pràctica, els reptes educatius d'avançada de la nostra societat i, al mateix temps, situa l'escoltisme i el guiatge com un espai de generació de coneixement pedagògic de referència per al conjunt de la comunitat educativa.

Viatge iniciàtic a una terra coneguda: Aprenentatge Servei i pedagogia del projecte

«M'ho van explicar i ho vaig oblidar. Ho vaig veure i ho vaig entendre. Ho vaig fer i ho vaig aprendre»
Confuci (s. V a.C.)

Aquest llibre és producte de la primera experiència desenvolupada en el marc del *Laboratori d'Acció i Innovació Educativa* de MEG. I el tema escollit, com us podeu imaginar, no és pas casual: el servei (al país, a la comunitat, al país) és congènit a l'escoltisme i el guiatge. En tant que som un moviment educatiu, el vincle entre el servei i l'aprenentatge és consubstancial a la nostra proposta pedagògica. És per això que, des de l'escoltisme i el guiatge, ens reivindicuem no només ancestres sinó *coprogenitors* de l'Aprenentatge Servei (ApS).

D'un temps ençà, l'ApS ha esdevingut un corrent pedagògic present en cada cop més camps d'acció educativa i s'ha nodrit de fonts diverses per créixer i desenvolupar-se (l'ensenyament formal, la recerca acadèmica, la creació de centres promotors o la celebració de seminaris nacionals i internacionals en són només alguns exemples). Amb tot això, l'ApS sembla haver agafat una certa velocitat de creuer i, des de l'escoltisme i el guiatge, no sempre hem sabut aprofitar aquest vent a favor.

Dues són les raons principals, al nostre entendre, que ho expliquen: un cert 'desgast social' de la noció de servei, que ha acabat erosionant també la nostra virtut, i una dificultat pràctica per desenvolupar la pedagogia del projecte –fonament de la nostra proposta metodològica– a les unitats escoltes i guies.

Es tracta de dos factors de naturalesa ben distinta: el primer té a veure amb una dimensió sociològica, amb els paradigmes ètics i estètics de la nostra societat actual, amb un cert estat de confusió moral o, si es vol, del que s'ha convingut anomenar crisi de valors. El segon és de caràcter organitzatiu i metodològic: té a veure amb les limitacions materials, de disponibilitat de temps per a la coordinació, la preparació i la realització de projectes educatius i, en menor mesura, amb l'experiència col·lectiva dels equips de caps i les habilitats per manegar uns catalitzadors pedagògics tan complexos com són projectes basats en el protagonisme radical dels nois i les noies. No obstant la seva naturalesa distinta, ambdós factors conflueixen a l'hora de dificultar la materialització de projectes orientats a un benefici per a la comunitat i que al mateix temps continguin una alta densitat i riquesa educatives.

Amb la voluntat de reivindicar-ne el valor i, alhora, de fer-ne una posada al dia de la vinculació amb les nostres accions, l'eix del curs 2009-2010 de MEG va ser dedicat precisament al servei. I com que, de la nostra manera d'educar, l'acció i la vivència en són elements centrals, el *Laboratori* havia de sumar-se a aquest interès central del Moviment dedicant-hi la primera experiència.

De la mateixa manera que *Aprenentatge Servei* és un binomi en el qual el conjunt és més que la suma dels components, l'objectiu d'aquesta experiència és el d'encadellar dues pedagogies d'enorme potencial en el context de l'educació en el lleure: l'ApS i la pedagogia del projecte. Aquest fet dona ple sentit i coherència a l'experiència en una dimensió interna del nostre mètode escolta i guia i alhora en constitueix probablement l'aportació més singular per al conjunt de la comunitat educativa. Per això, el primer capítol està dedicat, no en va, a emmarcar de manera conceptual la junció entre l'*Aprenentatge Servei* i la pedagogia del projecte.

Oracles, mestres, acompanyants: Grup de Recerca en Educació Moral

«Necessiteu gent intel·ligent per aquest tipus de missió, comesa... cosa.»

Pippin (*El Senyor dels Anells*, J. R. R. Tolkien)

Totes les bones històries tenen, a més a més dels protagonistes principals, aliats imprescindibles per la comesa. A voltes són oracles, a voltes savis, tot sovint fidels companys de viatge.

L'experiència *Aprentatge Servei i Pedagogia del Projecte* és el resultat d'una col·laboració amb el Grup de Recerca en Educació Moral (GREM) de la Universitat de Barcelona, un soci de luxe per aquesta aventura pionera. El GREM fou l'oracle a qui vam recórrer quan el *Laboratori* podia semblar poc més que una quimera i la saviesa d'en Josep Maria Puig i de la Xus Martín, que van acollir la idea d'una col·laboració amb tant de rigor com entusiasme des del primer moment, van ser providencials per configurar un marc de treball de benefici mutu.

El format de l'experiència es va gestar durant la primavera i l'estiu del 2010 i la realització es va estendre al llarg del curs 2010-2011. El procés de treball havia de permetre obtenir resultats transferibles tant al conjunt de caps escoltes i guies com a la comunitat educativa en general i acadèmica en particular, a partir de les següents premisses:

- Integrar l'experiència en el desenvolupament habitual del curs a les unitats escoltes i guies.
- Comptar amb la major diversitat territorial i possibilitar la participació simultània d'una desena d'agrupaments.
- Realitzar-se en grups d'edats diverses, tot incloent-hi Castors i Llúdrigues (nens i nenes de 6 a 8 anys), Llops i Daines (de 8 a 11 anys), Ràngers i Noies Guies (nois i noies d'11 a 14 anys) i Pioners i Caravel·les (joves de 14 a 17 anys).

Per això, es va dissenyar un format consistent en sis sessions de treball amb els equips de caps participants, distribuïdes durant el curs i coincidint amb les successives fases de desenvolupament dels projectes a les unitats. El mestratge de la Xus ha permès compassar el ritme de progrés de l'experiència amb les necessitats dels membres del grup de treball, ja que ha sabut centrar en cada moment les situacions concretes dels equips de caps i de les unitats, i a la vegada ha combinat el treball amb l'equip

motor de l'experiència amb una tasca personal de tutoria de tot el procés. La guia que conforma el segon capítol d'aquest llibre és el resultat d'aquest treball formatiu i d'intercanvi de vivències de tots els participants, estructurat per la mateixa Xus.

Alhora, per obtenir una informació més profunda de caràcter qualitatiu, es van disposar observadors participants en dos dels projectes, els quals han traspassat la seva condició de 'cossos externs' infiltrats a les unitats per esdevenir acompanyants dels equips de caps a què s'han sumat. Les etnografies resultants d'aquests processos d'observació constitueixen el tercer capítol de la publicació.

Herois i Gegants

«Si he assolit veure més lluny, ha estat perquè he pujat a espatlles de gegants»
Isaac Newton (s. XVIII dC)

Qui són, però, els veritables protagonistes d'aquesta aventura? Heus ací un dels fets més singulars d'aquesta història. Els nostres herois i heroïnes són de carn i ossos, persones joves, normals i corrents; capaces, no obstant això, de coses extraordinàries. I ho són també els seus equips de caps, i els nois i les noies de les unitats de què formen part.

Tots ells i totes elles, des de la seva realitat local, han fet possibles projectes educatius nous. Amb audàcia, han mobilitzat les seves destreses, la seva il·lusió i el seu temps escàs de manera generosa i vocacional per generar experiències més significatives, de més amplitud i profunditat pedagògiques. I, al llarg del llibre, ens les posen a l'abast i en donen testimoni per conèixer millor quins són els factors que ens poden ajudar a reeixir a l'hora de plantejar-nos projectes educatius de servei i a donar-nos indicacions útils per orientar-ne el desenvolupament.

S'han enfilat, potser sense saber-ho, a les espatlles de gegants de la pedagogia (Dewey, Decroly, Makarenko, Freinet, Baden-Powell, Franch, etc.) per veure-hi més enllà, per construir noves pràctiques als agrupaments focalitzades en l'aprenentatge dels nois i les noies *per a* i *a través de* la transformació del seu entorn. I, en certa manera, també s'han enfilat des dels peus fins als múscles del moviment escolta i guia per divisar nous horitzons, per mostrar-nos sendes d'avançada, per continuar anant sempre molt més lluny.

Les Muses i tu

«Conta'm Musa, aquell home de gran ardit [...] Parla'ns-en, filla de Zeus, des d'on vulguis, també a nosaltres...»
L'Odissea d'Homer (traslladada en versos catalans per Carles Riba)

Ara que coneixes els fets més substancials de la intrahistòria –l'anhel d'un moviment centenari per projectar-se vers el futur, l'invent del *Laboratori d'Acció i Innovació Educativa* com a estratègia per a la dinamització del mètode escolta i guia, la col·laboració amb un grup de recerca de referència com el GREM i la realització d'una desena de projectes d'Aprenentatge Servei amb grups d'edats diverses i arreu del territori durant el curs 2010-2011 impulsats per herois quotidians com tu–, segurament la lectura d'aquest llibre pugui prendre una nova dimensió. El primer capítol et permetrà establir i reforçar les raons d'unir en una mateixa pràctica educativa l'Aprenentatge Servei i la pedagogia del projecte, el segon t'ajudarà a arranjar l'acció a l'hora de dur-la a la pràctica, i el tercer et contarà casos concrets amb què et pots identificar. Tant de bo que, a més a més, les muses invocades en aquest pròleg sobrevolin la lectura relligant tots els capítols no només per fer-te sabedor d'allò que altres han fet sinó, sobretot, per inspirar-te, persona de gran ardit, en la teva tasca transformadora.

Bona lectura!

Lluc Pejó i Climent, Marta Ortega i Díez i Dani Palau i Vidal
 Àmbit de Mètode i Formació

Fonamentació teòrica: projectes amb servei a la comunitat

.....
Xus Martín Garcia

«Heu de defensar el vostre país.

Una cosa que podeu fer és donar a conèixer com són els Aiguamolls –una zona molt bonica que és amenaçada– perquè com més gent la conegui, més l'estimaran i més difícil serà que pugui malmetre's.

Per què no preparem una exposició que expliqui com són els Aiguamolls?

Per fer aquesta exposició, cal conèixer-los prèviament: voleu prendre part en una expedició d'estudi dels Aiguamolls?

Això voldrà dir molta feina: ja ho sabeu, que us demanarem de treballar molt?»

Joaquim Franch (1985)

Projectes amb servei a la comunitat

Un repte...

Amb aquesta presentació, Joaquim Franch, un dels grans pedagogs contemporanis del nostre país, repta l'any 1983 un grup de setanta-cinc nois i noies a fer una contribució per salvaguardar els aiguamolls de l'Empordà, amenaçats per un pla general d'ordenació urbanística del municipi de Pals. Un repte que, ja els ho adverteix, només podran assolir fent molta feina.

La resposta que va donar el grup és ben coneguda (Franch 1985). Els nois i les noies, que tenien entre 8 i 12 anys, es van implicar de valent en el projecte i van superar amb escreix les expectatives dels organitzadors. Al llarg de les dues setmanes que va durar el campament d'estiu van realitzar una recerca cooperativa

àmplia i complexa. Van conèixer a fons la vegetació i la fauna dels Aiguamolls, van aprendre a observar i distingir unes espècies d'unes altres, a analitzar els seus diferents hàbitats i la seva adaptació a l'entorn, van aprendre a interpretar mapes de la zona, a fabricar l'utilatge necessari per a les seves expedicions, a elaborar fitxes per enregistrar cada descoberta que feien, a usar instruments de laboratori i a consultar documentació escrita, van participar en treballs d'anellatge d'ocells que després deixaven marxar i van reintroduir tortugues d'aigua. Amb l'ajut dels monitors, els nois i les noies van organitzar-se, van distribuir tasques, van decidir activitats, van adquirir compromisos individuals i col·lectius i van revisar allò que feien. També van aprendre a confiar en els companys, van sentir-se part d'un equip i part d'un entorn natural que calia respectar i que van arribar a estimar. I sí, en acabar els campaments, van donar a conèixer la riquesa dels Aiguamolls i van ajudar que la població fos conscient del perill en què es trobaven i de la pèrdua irreparable que seria per al país la seva desaparició.

El pensament té el seu origen en una situació problemàtica, en un neguit que preocupa la persona i que la mou a buscar una solució

En moments en què sembla difícil motivar els infants i vincular-los a les activitats de lleure, resulta inevitable plantejar-se, en llegir l'experiència de l'estiu del 1983 als Aiguamolls, què van fer aquells joves monitors per implicar aquells nois i noies, quina pràctica van dissenyar per mantenir-los engrescats mentre coneixien i intervenien en els Aiguamolls i com s'ho van fer per entusiasmar-los en l'estudi d'un espai natural.

Si tornem a llegir el fragment amb què s'inicia aquest article, descobrirem que en Quim Franch ens en dóna pistes importants. En la presentació que fa al grup queden apuntats els quatre elements educatius que esdevindran el motor de la seva intervenció: un, la proposta parteix de la detecció d'una *necessitat real* –els Aiguamolls són amenaçats i poden arribar a desaparèixer, per tant és necessari fer quelcom per evitar-ho–; dos, els monitors *confien en la capacitat del grup* per contribuir a la protecció i recuperació de l'entorn, un entorn poc conegut pels infants en el moment d'iniciar-se els campaments; tres, es planteja al grup una *acció útil* que està a l'abast de les seves possibilitats –preparar una exposició adreçada a sensibilitzar la població sobre la situació dels Aiguamolls–; i quatre, *s'exigeix una activitat de recerca* als infants. N'hauran d'aprendre molt per poder explicar bé i amb detall la vida vegetal i animal de la zona. Aquests quatre elements –detecció d'una necessitat real, confiança en la capacitat dels infants, acció útil i activitat de recerca– defineixen el tipus de projectes que aquí volem presentar: els projectes amb servei a la comunitat.

D'on surten els projectes?

El treball per projectes té una àmplia trajectòria en el moviment escolta i guia. La pedagogia del projecte, les fases en què es desenvolupa, les tasques a fer en cadascuna d'elles, la concreció dels projectes en les diferents unitats, són qüestions conegudes fins i tot pels caps més joves que any rere any s'incorporen als diferents agrupaments. Les activitats formatives contempen la pedagogia del projecte entre els seus continguts bàsics. Això no garanteix, però, que el nivell de satisfacció per l'execució dels projectes es trobi en un estat òptim. Per això, intentarem redescobrir els fonaments d'aquesta metodologia, amb l'objectiu d'ajudar a revifar-ne la pràctica en la quotidianitat dels agrupaments.

El treball per projectes no es pot considerar com una aportació aïllada de cap autor concret, més aviat l'hauríem d'entendre com una concreció de pràctiques i reflexions que arriben de diverses tradicions pedagògiques de finals de segle XIX i primera meitat de segle XX. Són aportacions que comparteixen el rebuig al tractament que l'escola fa del coneixement –un tractament academicista, descontextualitzat i fragmentat– i a les maneres que s'usen per ensenyar i aprendre, clarament esbiaixades a la didàctica verbalista, la mecanització del saber i l'absència d'activitat reflexiva. Aquestes crítiques porten als seus autors a imaginar noves propostes que siguin més atentes a la naturalesa dels infants, que potenciïn el seu interès natural per aprendre i que aprofitin la relació entre iguals com a recurs formatiu.

Sense ànim de presentar cap trajectòria sistemàtica, recuperarem les idees d'alguns dels autors que han fet possible la definició del treball per projectes.

El pedagog i filòsof que de manera més clara posa els fonaments del treball per projectes és **John Dewey**, que reivindica l'experiència com a motor d'aprenentatge. Afirmar que el pensament té el seu origen en una situació problemàtica, en un neguit que preocupa la persona i que la mou a buscar una solució. És una idea que connecta fàcilment amb l'activitat de descoberta pròpia de l'escoltisme i el guiatge, que s'inicia amb una mirada crítica de la realitat. L'autor americà usa la metàfora de les comunitats científiques per explicar la manera natural d'afrontar els problemes i d'aprendre'n: plantejar la situació i buscar possibles solucions. I no només això, també defensa que així com la ciència és un assumpte comunitari, també ho hauria de ser l'activitat que condueix al coneixement i que fa possible l'aprenentatge (Dewey 1997, 31). És a dir, defensa la recerca feta en col·laboració.

Un segon autor que ens apropa al treball per projectes és el pedagog i metge belga **Ovide Decroly**, creador d'una de les propostes didàctiques que més èxit ha tingut en l'àmbit del lleure: els centres d'interès al voltant dels quals s'han estructurat i desenvolupat molts campaments i colònies d'estiu. Decroly parteix del fet que els infants tenen una percepció global de la realitat que els envolta i considera que les institucions educatives no haurien d'obviar aquesta qüestió. El seu coneixement i respecte per la naturalesa infantil el porten a defensar que les activitats d'aprenentatge

cal estructurar-les a partir d'eixos globals –centres d'interès– que resultin atractius per a cada grup d'edat. Només una proposta atenta al moment evolutiu dels infants i coherent amb la visió globalitzadora que tenen de la realitat podrà facilitar l'adquisició de coneixements significatius.

Des d'un altre context social i polític, ens arriba el llegat del pedagog ucraïnès **Anton Semenoviç Makarenko**, que des de l'experiència amb adolescents inadaptats ens mostra els efectes formatius d'una educació basada en el treball productiu i en la col·lectivitat (Makarenko 1935). Especialista a generar pràctiques orientades a la cohesió del grup, el seu objectiu no rau només a educar els joves sinó també a fer-ho incidint en l'entorn. La necessitat d'establir lligams afectius i de responsabilitat entre els membres del grup així com la preocupació per transformar la societat són elements que l'escoltisme i el guiatge han defensat des dels seus orígens i que es concreten en l'organització dels nois i les noies per patrulles, unitats d'acció comparables als *destacaments* de la colònia Gorki. Com afirma Baden-Powell, fundador del moviment escolta, en els seus primers escrits l'any 1908: «El principal objecte del sistema de *patrulles* és el de donar responsabilitat efectiva a tants nois com sigui possible. Obliga al fet que cada minyó tingui alguna responsabilitat individual pel bé de la seva patrulla» (Baden-Powell 1968, 37).

Els infants aprenen perquè són capaços d'actuar en els medis en què participen

El següent autor que volem citar és **Célestin Freinet**, un dels millors 'dissenyadors de medis educatius'. A partir de la seva dilatada experiència com a mestre d'escola, l'autor

francès defensa amb radicalitat la participació dels infants en el seu procés formatiu. Adverteix que els infants aprenen perquè són capaços d'actuar en els medis en què participen i fonamenta l'activitat d'aprenentatge en el tempteig experimental que aquests porten a terme de manera espontània davant de problemes que els interessen i que volen resoldre; un procediment que vincula al mètode científic. «La recerca científica no és més que tempteigs, salts cap endavant, reculades» diu l'autor a l'hora de defensar la introducció de l'activitat de recerca a l'escola (Freinet 1962). En l'intent de donar resposta als problemes plantejats, els infants usen els coneixements de què disposen i formulen una hipòtesi inicial que han de verificar o refutar al llarg de la recerca, comproment-se a explicar-ne els resultats

a altres col·lectius de dins i fora de l'escola. La cura per construir medis educatius estimuladors i la confiança en la capacitat dels infants per participar en el seu entorn són elements que han jugat un paper determinant en nombroses intervencions en l'àmbit de l'educació no formal.

I, per últim, recuperem l'obra d'un autor molt proper, Joaquim Franch, pedagog català que, com hem vist, va desenvolupar la pedagogia del projecte tot fomentant intervencions educatives compromeses amb l'entorn. La participació infantil, la implicació en temes socialment rellevants, l'amor al país i la protecció del medi ambient són elements presents en els seus escrits i en les pràctiques que va liderar des de diferents àmbits educatius i, especialment, des de l'escoltisme i els esplais.

Principis educatius dels projectes

Abans de continuar, fem una síntesi de les idees que hem recuperat dels autors anteriors i que ens permeten formular els principis educatius inherents al treball per projectes.

L'experiència com a motor d'aprenentatge Els projectes generen oportunitats d'aprenentatge en la mesura que faciliten experiències d'intervenció real sobre el medi. Cada infant elabora la seva experiència a partir de les accions en què participa, dels sentiments que experimenta i de l'exercici reflexiu que li permet donar sentit a allò que fa. Quan un d'aquests tres elements –acció, sentiments i reflexió– és absent, la vivència del projecte queda debilitada.

Els projectes generen oportunitats d'aprenentatge en la mesura que faciliten experiències d'intervenció real sobre el medi

Significació dels temes

La implicació d'un grup en qualsevol activitat depèn de molts factors. Un dels més significatius és la idoneïtat del tema que es treballa, l'interès que suscita i la importància que els infants li atorguen. Els millors projectes acostumen a estructurar-se al voltant de qüestions que generen moltes expectatives, que connecten fàcilment amb les inquietuds de nois i noies, que els engresquen amb facilitat.

Recerca col·lectiva

És ben sabut que el desenvolupament del projecte no es limita al tractament d'un tema, sinó que també requereix una gestió que sigui democràtica i una convivència basada en relacions solidàries. La naturalesa col·lectiva dels projectes els converteix en oportunitats per enfortir el grup i per descobrir la complementarietat entre els seus membres. Els projectes són reptes comunitaris –i no pas fruit d'un subjecte aïllat– que es desenvolupen sumant esforços, fortaleces, habilitats i coneixements de tots els participants.

Posar el projecte en mans dels infants requereix estar disposat que el distorsionin i el modifiquin tant com necessitin fins a fer-se'l seu

Participació intensa dels infants

No hi ha treball per projectes sense una aposta decidida per la participació dels infants al llarg de tot el procés i sense assumir les conseqüències que se'n deriven. Posar el projecte en mans dels infants requereix estar disposat que el distorsionin i el modifiquin tant com necessitin

fins a fer-se'l seu. Amb independència de qui proposa el tema del projecte, nois i noies han de tenir una presència rellevant al llarg de totes les fases, és a dir, han de tenir múltiples i contínues oportunitats de prendre decisions.

«Dediqueu-vos-hi [a l'escoltisme] no solament perquè us diverteix, sinó perquè en fer-ho us poseu en condicions d'ésser útils tant al vostre país com a tot el món»

Projecció social

Cada proposta de treball per projectes hauria de tenir la voluntat d'incrementar el benestar de la comunitat. La recerca cooperativa no es justifica únicament pel benefici que aporta a qui la realitza, sinó per la seva contribució al bé comú. El compromís amb la millora del medi i del país és un principi inherent a l'escoltisme i el guiatge que ja apareix de manera explícita en els primers escrits del seu fundador: «Dediqueu-vos-hi [a l'escoltisme] no solament perquè us diverteix, sinó perquè en fer-ho us poseu en condicions d'ésser útils tant al vostre país com a tot el món» (Baden-Powell 1968, 21). L'interès pel benefici de la comunitat exigeix una orientació dels projectes 'cap enfora' i un esforç per tenir una presència transformadora en l'entorn.

Aprentatge Servei

Abans de centrar-nos en la proposta metodològica del treball per projectes, presentarem breument les activitats d'Aprentatge Servei (Puig 2009) que fins ara hem vinculat al treball per projectes però que tenen d'altres possibles concrecions i que ofereixen alguns avantatges pràctics com ara la simplificació a nivell organitzatiu, menys exigència pel que fa a la seva temporització o senzillament que poden resultar més apropiades per dur a terme en les unitats dels infants més petits.

A què ens referim en parlar d'Aprentatge Servei? Dit de manera molt sintètica les activitats d'Aprentatge Servei són aquelles que combinen processos d'aprenentatge i de servei a la comunitat. És a dir, aquelles activitats en les quals els aprenentatges i el servei no funcionen en paral·lel sinó que es vinculen de tal manera que els nois i les noies aprenen tot treballant en necessitats reals de l'entorn amb la finalitat de millorar-lo. Si agafem els elements d'aquesta activitat per separat –aprenentatge i servei– no trobem gaires novetats. La novetat consisteix en l'estreta vinculació que s'estableix entre ells.

Moltes intervencions que es dissenyen des de l'àmbit de l'escultisme i el guiatge ja estan pensades per ajudar els infants a adquirir habilitats, estratègies, coneixements, valors o procediments. És a dir, es proposen amb la intenció que els nois i les noies s'apropiïn d'aprenentatges diversos. Així, quan es prepara un taller d'observació i de coneixement de la vegetació d'un entorn natural o sobre orientació i ús de la brúixola, quan s'ensenya a muntar una tenda de campanya o a distribuir els diferents objectes en l'interior d'una motxilla, els nois i les noies treballen de manera activa coneixements que necessitaran a curt termini. De la mateixa manera, trobem nombroses propostes d'activitats de voluntariat que els equips de caps organitzen amb la voluntat d'implicar els infants i joves en la millora del seu entorn. Quan un grup assumeix la distribució de la propaganda on es donen a conèixer les festes del barri, ajuda a recollir aliments per combatre la pobresa a la seva ciutat, se suma a la plantada d'arbres convocada a nivell local, s'implica en la neteja d'un bosc que ha estat malmès a causa d'un incendi, recull joguines per aportar a la campanya de Reis del barri o participa en una *performance* on es denuncia la violència de gènere, està fent tasques de servei

a la comunitat. En tots aquests casos els nois i les noies fan una acció altruista en benefici d'un tercer.

Tot i el seu interès educatiu, cap de les activitats que hem recollit –ni aquelles adreçades a l'adquisició d'aprenentatges, ni tampoc les tasques de voluntariat– són activitats d'Aprenentatge Servei, tot i que la majoria –especialment d'aquestes últimes– podrien arribar a ser-ho. La participació en una *performance* on s'expressa el rebuig a la violència de gènere pot ser un bon motiu per conèixer el problema de violència domèstica que pateixen en silenci moltes dones. Es poden incorporar activitats de informació, d'anàlisi i de reflexió que donin sentit a l'acció. La col·laboració en una campanya de recollida d'aliments serà una experiència més significativa per als infants que hi participen si tot recollint aliments tenen l'oportunitat de saber per què es fa la campanya, a qui s'adreça, qui en són els beneficiaris, per què es demanen un tipus d'aliments i no d'altres, quines entitats l'organitzen i hi col·laboren o què és el quart món. En aquests dos casos s'hauria transformat una acció de voluntariat en una oportunitat educativa més intensa. Quan això passa, els infants i joves no es limiten a fer un servei en benefici d'un tercer, sinó que, a més, aquest servei esdevé per a cadascun d'ells una experiència formativa. Ens trobaríem davant de dos exemples d'activitats d'Aprenentatge Servei.

Com es tira endavant un projecte?

Ens equivoquem cada vegada que reduïm un projecte a una successió d'etapes consecutives

Els ideals educatius que inspiren la recerca cooperativa arriben a la pràctica dels agrupaments de la mà d'una metodologia que els fa possibles: el treball per projectes. Ens equivoquem cada vegada que reduïm un projecte a una successió d'etapes consecutives, però també ho fem quan neguem la rellevància metodològica d'aquesta proposta, quan pensem que tant és fer-ho d'una manera o d'una altra.

Recordem la trajectòria del treball per projectes en l'àmbit de l'escoltisme i el guiatge (Essomba 2008, 67-75) i ho farem focalitzant la mirada en l'element del servei que amb tanta intensitat apareix en les activitats

d'Aprenentatge Servei i que, recordem, exigeix la realització d'una acció concreta orientada a la millora del bé comú.

Juntament amb el treball cooperatiu, els interessos dels infants, la mirada globalitzadora dels temes, la cohesió del grup i la implicació dels joves en el seu procés d'aprenentatge, els projectes amb servei exigeixen una intervenció en la comunitat que pot traduir-se en accions diverses. Trobem projectes que ofereixen ajut a un col·lectiu determinat, que s'orienten a conservar o recuperar part de l'entorn natural, que divulguen coneixements adquirits que poden ser d'interès col·lectiu, que denuncien situacions injustes, que permeten l'entrenament d'habilitats específiques o d'altres. Amb independència de la problemàtica concreta que s'abordi en cada cas, entenem que el servei esdevé en tots ells un element transformador perquè dona una nova orientació al projecte: millorar una part de la realitat.

Per on es comença un projecte? Una vegada més els escrits d'en Quim Franch ens suggereixen alguna idea: «És evident que preguntar a un grup de nens "què voleu fer" i assegurar a esperar una resposta és una flaca contribució a la progressió del grup i és una il·lusió pensar que d'aquesta manera és possible que brollin idees que reflecteixin un interès o unes motivacions pregones, realitzables i arrelades a l'entorn en què viuen» (Franch 1985, 46). Fem nostres les paraules de l'autor i ens allunyem d'aquelles postures que deixen en mans de l'espontaneïtat del grup el sorgiment de projectes vinculats a la comunitat i proposem una actitud més activa per part dels equips educatius.

Fases del treball per projectes

1. Proposta

La primera fase consisteix a detectar necessitats en l'entorn a partir de les quals endegar els projectes. No es tracta només que els nois i les noies pensin temes que els interessin, sinó temes que els permeten implicar-se en el medi per millorar algun aspecte que consideren que no va prou bé. Per tal que el grup pugui entomar aquesta tasca, l'equip de caps haurà de dissenyar descobertes dirigides a conèixer l'entorn.

2. Elecció

La tria del tema és només un punt de partida a partir del qual formular preguntes que guiïn la recerca i propostes d'accions que puguin ser assumides pel grup. Es tracta de definir un repte col·lectiu que vinculi els coneixements a l'acció. Els infants han d'imaginar fonts d'informació que els facilitin els aprenentatges que necessiten i també han de pensar espais o entitats que ofereixin accions de servei.

3. Planificació

L'activitat del grup s'orienta a definir la feina a fer i a adquirir els coneixements i competències imprescindibles per dur a terme un servei de qualitat. Això suposa tasques diverses com ara usar les fonts d'informació seleccionades anteriorment, entrenar destreses o apropiarse al medi per tal de garantir que l'acció prevista és realment útil i té un benefici per als receptors. Una de les tasques més urgents és connectar amb entitats receptors del servei i analitzar conjuntament possibilitats de col·laboració.

4. Realització

El conjunt d'aprenentatges –continguts, valors, habilitats i destreses– que s'han dut a terme durant la recerca es posa en joc i s'activa durant la intervenció en el medi. Atès que la realització del servei no sempre es tradueix en un acte puntual al final del projecte, és probable que en les primeres sessions el grup s'adoni de la necessitat que té d'adquirir nous aprenentatges per dur a terme una acció de qualitat.

5. Revisió

Cada projecte, en funció de la temàtica que aborda, permet sistemes de revisió i de comunicació dels resultats més coherents que altres. Al marge d'aquest fet, la realització d'un servei implica, sovint, contacte entre persones o entitats. En aquests casos convé introduir activitats que permetin fer una valoració complexa de tot el procés i també celebrar conjuntament allò que s'ha aconseguit.

Per què en ocasions els projectes 'no funcionen'?

La proposta metodològica que acabem de presentar és una eina fonamental per implementar els projectes en les diferents unitats dels agrupaments escoltes. Però també és cert que conèixer la successió de les diferents fases no és suficient per garantir l'èxit d'un projecte. Un projecte pot 'no funcionar' per altres motius que no són estrictament metodològics. A continuació recollim algunes causes per les quals alguns projectes queden frustrats.

Projectes que 'no són projectes'

De vegades diem projectes a accions puntuals que no requereixen un gran desplegament pel que fa a adquisició de nous coneixements, ni tampoc una activitat intensa de recerca. En aquests casos és millor entendre que estem davant d'una activitat puntual de servei i buscar aprenentatges que la puguin enriquir.

Projectes que estan per sobre de les possibilitats del grup

Els nois i les noies es troben davant d'un repte que no poden assolir bé perquè no tenen prou formació per tirar-lo endavant, bé perquè no es donen les condicions (materials, de temps, dedicació, etc.) necessàries per realitzar-lo amb èxit. En aquests casos la motivació cau en picat a mesura que el grup topa amb dificultats que no pot superar.

Projectes que estan per sota de les possibilitats dels infants

El tema sobre el que es treballa o l'acció que s'ha de fer no aconsegueix captar l'interès dels infants. No hi ha repte col·lectiu perquè els membres del grup no el perceben com a tal. Són experiències que acostumen a allargar-se en el temps, que poden, fins i tot, tenir uns resultats, però que generen poca satisfacció en el seus participants.

Projectes que no tiren endavant perquè l'equip educatiu no s'hi dedica prou

En aquests casos les incidències són contínues (manca de material, les visites que s'han de fer no estan concertades, no se sap ben bé com evoluciona el projecte, etc.). És fàcil que el grup acabi abandonant el projecte.

Projectes on l'acció de servei que es proposa és artificial o no té cap ressò

En aquests casos costa que els infants siguin conscients del sentit de la seva acció i resulta extremadament complicat mostrar l'impacte real que aquesta acció té en l'entorn. Són experiències forçades.

Projectes poc flexibles

Són pràctiques en les quals l'equip de caps es mostra poc receptiu als interessos i opinions dels infants. El poc marge de maniobra que el grup percep en el desenvolupament del projecte i les poques oportunitats que tenen per prendre decisions substancials que afectin al procés i resultat de la recerca dificulta la implicació dels joves.

Resultats educatius

Hem vist com la incorporació del servei orienta el treball per projectes cap a la millora del medi i hem vist també quines tasques s'introdueixen en cadascuna de les fases habituals en què els projectes es desenvolupen. Ara volem assenyalar breument quatre aportacions referides al seu potencial formatiu i als motius educatius pels quals paga la pena fer projectes amb servei (Puig 2009). Entenem que un projecte amb servei a la comunitat intensifica el sentit dels aprenentatges, la creació de capital social, l'educació en valors i la construcció d'un autoconcepte positiu.

Donar sentit als aprenentatges

Els projectes amb servei permeten als infants saber, de manera gairebé immediata, quina és la utilitat d'allò que aprenen, ja que ho veuen reflectit en els resultats de la seva acció. D'una banda, l'aplicació directa dels coneixements a la realitat ajuda a percebre'ls com a eines necessàries per comprendre i transformar el món, en lloc de continguts exclusivament acadèmics. D'altra, l'ús contextualitzat de conceptes, procediments, destreses, competències i valors incideix directament en una major motivació dels infants que tenen l'oportunitat, en bona part, de proposar-se fites i dirigir els seus aprenentatges.

Crear capital social

L'acció orientada a resoldre un problema comú és en ella mateixa un exercici de ciutadania. Els projectes amb servei parteixen de la convicció que els infants són ciutadans i poden participar a la comunitat. Per això, juntament amb la sensibilització respecte temes punyents, se'ls exigeix una acció que busqui millorar-los. Es tracta d'una metodologia que apunta directament a la preocupació pel bé comú i que afavoreix el sentiment de pertinença i compromís amb un col·lectiu, contribuint d'aquesta manera a la creació de capital social. El servei als altres introdueix una idea de democràcia que, com diu Dewey, no es limita a una forma de govern, sinó que fonamentalment és una forma de vida associada entre individus que comparteixen perspectives i necessitats.

L'acció orientada a resoldre un problema comú és en ella mateixa un exercici de ciutadania

Educar en valors

Si bé qualsevol recerca col·lectiva està impregnada de valors –com ara col·lectivitat, autonomia, democràcia, diàleg, empatia, recerca d'acord o respecte– que els infants practiquen mentre treballen, el servei a la comunitat hi afegeix la responsabilitat cívica, l'altruisme i la solidaritat. La voluntat de transformar la realitat buscant el bé comú, en comptes del benefici personal, predisposa a descobrir necessitats que viu part de la població, a fer visibles àmbits sobre els quals cal prendre consciència. En aquest sentit, els projectes amb servei ajuden a despertar l'interès pels altres, el sentit crític, la sensibilitat i la voluntat de participar en causes diverses. També l'acció en el medi desencadena processos d'adquisició pràctica i vivencial de valors i competències morals.

L'acció en el medi desencadena processos d'adquisició pràctica i vivencial de valors i competències morals

Impulsar la construcció d'un autoconcepte positiu

El servei a la comunitat permet als infants constatar que la seva acció contribueix a modificar l'entorn. Una constatació difícil de fer en la majoria d'activitats escolars i que té conseqüències importants en el desenvolupament personal pels sentiments de confiança que genera. Confiança en un mateix en experimentar la utilitat de la pròpia aportació a la societat, confiança en els companys amb què s'ha realitzat el projecte i també confiança

en les entitats socials amb les quals s'ha col·laborat. De la mateixa manera, assumir –individualment i col·lectivament– els reptes que té plantejats la comunitat desencadena emocions positives, augmenta l'autoestima, genera sentiment de satisfacció per la tasca realitzada, i, en síntesi, afavoreix la construcció d'un autoconcepte positiu.

Hem introduït aquest escrit amb les paraules que en Quim Franch va adreçar a un grup de nois i noies per tal que treballessin de valent en benefici del seu país i el volem tancar amb dues cites que recuperen els valors del compromís, l'esforç i el bé comú, tan presents en l'escoltisme i el guiatge i que sustenten la metodologia del treball per projectes amb servei. La primera és de Stéphane Hessel – 'l'ideòleg dels indignats', com l'han batejat alguns mitjans de comunicació. La segona no necessita presentació: forma part de la història del moviment escolta i guia i desitgem que també formi part de la biografia de cadascun dels nois i les noies que setmana rere setmana es troben als agrupaments.

«Comprometre's significa obrir-se al món que ens envolta. Suposa decidir, contra el determinisme històric, que existeix alguna cosa a inventar. És el contrari del derrotisme i de la resignació»
Stéphane Hessel

«Procureu deixar aquest món una mica millor de com el vàreu trobar»
Robert Baden-Powell

Referències

- BADEN-POWELL, R. 1968. *Escoltisme per a nois*. Barcelona: ELE, SA.
- DEWEY, J. 1997. *Democracia y educación*. Madrid: Morata.
- ESSOMBA, M.A. 2008. *Codi Obert. Programari lliure per a caps*. Barcelona: Minyons Escoltes i Guies de Catalunya.
- FRANCH, J. 1985. *El lleure com a projecte*. Barcelona: Generalitat de Catalunya.
- FREINET, C. 1973. *L'ensenyament de les ciències*. Barcelona: Laia.
- HEssel, S. 2011. *Comprometeu-vos*. Barcelona: Destino.
- MAKARENKO, A. S. 2006. *Poema pedagògic*. Vic: Eumo.
- PUIG, J. M. (coord.). 2009. *Aprendizaje Servicio (ApS). Educación y compromiso cívico*. Barcelona: Graó.

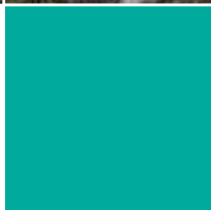
Guia pràctica per a projectes d'Aprenentatge Servei: Fem projectes d'ApS

.....
Xus Martín Garcia

En aquest apartat del llibre hi trobareu les orientacions clau per poder desenvolupar un projecte d'Aprenentatge Servei en el context del lleure. La guia s'ordena seguint la seqüència de les fases d'un projecte. Els exemples i els testimonis que inspiren cada fase corresponen als projectes realitzats pels agrupaments participants en l'experiència *Aprenentatge Servei i Pedagogia del Projecte* del *Laboratori d'Acció i Innovació Educativa* de Minyons Escoltes i Guies de Catalunya.

1

Proposta

Els Llops i Daines de l'AEiG Xaloc¹

Els i les caps de la branca de Llops i Daines han decidit fer un projecte de servei. Malgrat la curta edat dels nens i nenes, els agradaria que tinguessin l'oportunitat de dur a terme una acció que contribuís a millorar algun aspecte de l'entorn.

Per començar, abans de demanar als nens i nenes què volen fer, els caps busquen la forma de motivar-los perquè, en la mesura del possible, acabin triant un projecte de servei. Organitzen un seguit de descobertes a partir de quatre visites a entitats que contribueixen, amb la seva tasca desinteressada, a millorar el món que ens envolta. Consideren que el contacte amb els voluntaris i la descoberta de realitats socials i naturals que cal millorar pot tenir un efecte motivador en el grup, tant pel que fa a l'adquisició de nous aprenentatges com a l'actitud de servei.

A l'Hort de la Sínia –un espai dedicat a fomentar l'agricultura ecològica– els infants coneixen persones que cultiven hortalisses sense aplicar-hi productes químics, observen com funciona una depuradora biològica i descobreixen què és i per a què serveix un compostador. També aporten el seu gra de sorra ajudant a plantar faves. A la protectora d'animals i plantes de Tarragona, la unitat de Llops i Daines descobreix la feina que suposa cuidar els gossos abandonats.

«No sabíem per on començar»

«Després, totes les propostes estaven vinculades a serveis!»

1. Òscar González va ser el representant de l'AEiG Xaloc de Tarragona a l'experiència *Aprenentatge Servei i Pedagogia del Projecte del Laboratori d'Acció i Innovació Educativa*. A les unitats de Llops i Daines i Ràngers i Noies Guia també van participar-hi com a caps Cèlia Giné, Núria Grau, Joan March, Júlia Pascual i Maria Romeu.

Passegen per les instal·lacions i s'assabenten de l'existència i la utilitat del xip que es col·loca a cada gos quan arriba a la protectora. La tercera descoberta és la visita a la Residència d'avis la Mercè de Tarragona. Allà es troben amb un grup d'avis i àvies disposats a respondre totes les preguntes que els nens s'han preparat per tal que els expliquin com era tot abans que ells nasquessin i, així, aprendre a partir de la seva llarga experiència. L'última visita és a la seu d'Intermón-Oxfam, lloc on els infants s'informen sobre què és el comerç just i pregunten quina és la diferència entre els productes que s'hi venen i els que ells compren al supermercat.

Cada trobada genera en el grup nous interessos, nous interrogants, propostes d'accions i ganes de tornar-hi. El dia que la branca de Llops i Daines ha de decidir quin projecte durà a terme, tots els infants tenen informació valuosa i arguments per defensar les seves opinions. I, d'entre totes les propostes sorgides fruit de les seves motivacions, gairebé totes, d'una manera o altra, contribueixen a la millora del seu entorn.

Concretem

Els projectes amb servei donen resposta a temes socialment rellevants. No es limiten a dur a terme una acció sinó que proporcionen aprenentatges que permeten intervenir en el medi amb la voluntat de millorar-lo.

L'actuació de l'equip educatiu s'adreça a detectar els interessos del grup, a animar la presentació de propostes i a ajudar a madurar-les. Cal proporcionar als nois i noies descobertes del seu entorn local que els sensibilitzin davant situacions problemàtiques i els permetin detectar necessitats en les quals puguin implicar-se.

Què es pot fer?

- Contactar amb una entitat i oferir-se per col·laborar-hi. Escoltar quines són les seves necessitats reals.
- Preparar descobertes 'guiades', tot dirigint els infants i els joves cap a determinades accions.
- Presentar una proposta de projecte concreta al grup. Fer activitats adreçades a vincular els infants i els joves a la proposta.

- No fer cap selecció prèvia. Dissenyar dinàmiques que animin els infants i els joves a fer propostes. Per exemple, fent una pluja d'idees sobre les potencialitats que té el grup: què saben fer, què podrien aportar-hi, etc.
- Adherir-se a algun projecte més ampli que s'estigui fent a nivell de barri o de ciutat. S'ha de garantir que permetrà realitzar una acció de servei i adquirir nous aprenentatges.
- Motivar la proposta d'idees a partir de notícies de premsa, reportatges periòdics, documentals o exposicions fotogràfiques. Cal dinamitzar el treball que es farà amb aquest material.

Pensa-hi!

La participació

No hi ha projecte amb servei sense la participació real dels nois i les noies.

La participació dels infants i joves ha d'anar més enllà del fet d'estar informats i ser consultats. Per tal que es facin seu el projecte, cal que puguin intervenir i prendre decisions a l'hora de definir-lo, de planificar-lo, d'executar-lo i de valorar-lo.

Animar la participació cooperativa és una feina de l'equip educatiu que es tradueix en:

- Guiar el procés i fer un acompanyament proper al grup.
- Regular les activitats i delegar responsabilitats col·lectives.
- Facilitar materials i preveure allò que pot esdevenir-se a curt termini.
- Generar mecanismes de comunicació (ús de xarxes socials, blocs, xats, posades en comú, etc.).
- Afavorir contactes externs (entitats, experts, agrupaments, famílies i d'altres).

2

Elecció

Els Ràngers i Noies Guia de l'AEiG Sant Ferran²

El tema del projecte amb servei que ha escollit la unitat de Ràngers i Noies Guia és la vida quotidiana de les persones amb discapacitats. Tot i la formulació tan àmplia, en el grup es parla de 'cecs i minusvàlids'. El fet que l'agrupament es trobi al costat dels locals de l'ONCE ha estat un element clau en la tria del tema.

Malgrat que l'acord s'ha pres per unanimitat, els caps són conscients que cal 'escalfar motors' abans de posar-se a planificar el projecte amb els nois i les noies i que han de dissenyar intervencions destinades íntegrament a motivar-los i a implicar cada un d'ells en el repte que han assumit de manera col·lectiva.

Per fer-ho, es proposen afavorir un apropament vivencial del grup a la realitat que volen conèixer i sobre la qual faran una acció que beneficiï les persones amb dificultats severes de visió o que no es poden desplaçar de manera autònoma. Aquest és un element que es manté viu al llarg del projecte: «posar-se a la pell de l'altre», «percebre la realitat tal i com l'altre la veu», «conèixer les dificultats des de dins», són expressions habituals en les reunions dels caps.

La primera concreció d'aquestes idees pren forma en el disseny d'un circuit destinat a implicar el grup i a motivar-ne l'interès davant la temàtica escollida. Al llarg del circuit

«No tenim prou temps per preparar-ho tot! Els caus se'ns fan curts»

2. Anna Àrias Ortega va ser la representant de l'AEiG Sant Ferran de Barcelona a l'experiència *Aprentatge Servei i Pedagogia del Projecte del Laboratori d'Acció i Innovació Educativa*. A la unitat de Ràngers i Noies Guia també van participar-hi com a caps Clàudia Cantero Vázquez i Pau Albert Perarnau. De la realització del projecte, a més a més, en va fer un seguiment l'Àlex Muñoz García com a observador participant.

–que es fa al carrer– els nois i les noies han de desplaçar-se i fer diferents activitats. D'entrada, ho fan amb els ulls oberts, però després es divideixen en parelles i mentre uns tenen els ulls tancats, els altres guien el seu company fins que, finalment, es canvien els rols. Els sentiments d'inseguretat i de desorientació o la necessitat d'haver d'estar molt atents als senyals acústics, així com la responsabilitat que assumeix qui guia algú que no hi pot veure, són alguns dels comentaris espontanis que sorgeixen en acabar el circuit. Només després que els nois i les noies han experimentat tot això, els caps els demanen que pensin interrogants que els agradaria conèixer sobre aquest col·lectiu i que imaginin accions adreçades a contribuir al seu benestar.

Més endavant els caps tornaran a proposar al grup un exercici sòcioafectiu: una gimcana per analitzar les barreres arquitectòniques, en la qual hauran de desplaçar-se en cadira de rodes, o amb l'ajut d'un bastó, mentre en fan fotografies i en prenen notes.

Concretem

Els projectes amb servei permeten abordar un aspecte de la realitat de manera àmplia i complexa. L'elecció del tema és sempre un repte que exigeix al grup qüestionar-se una situació donada i buscar-hi possibles respostes per optimitzar-la.

L'objectiu d'aquesta fase és doble. Per una banda que decideixin el projecte i, per l'altra, que tots els nois i les noies s'impliquin amb el tema escollit, sobre el qual hi ha diversitat d'expectatives. En aquesta segona part es tracta d'obrir la temàtica al màxim, plantejar tants interrogants com sigui possible, esbrinar quins són els punts de partida i determinar les possibilitats de servei i els aprenentatges que orientaran el projecte.

Què es pot fer?

- Visitar entitats que treballin amb la problemàtica o la necessitat social sobre la qual gira el projecte.
- Entrevistar experts en temes afins al triat.
- Destinar temps a consultar material especialitzat (llibres, pàgines webs, documentació diversa).

- Visionar documentals o pel·lícules que tractin el tema.
- Per acabar, determinar quin servei es farà i elaborar un llistat d'interrogants que permeti guiar els aprenentatges.

Pensa-hi!

La motivació

La motivació dels nois i les noies està directament relacionada amb el sentit que donen al projecte i les possibilitats que tenen de participar-hi.

Quan el grup percep que el servei aporta un benefici real a la comunitat, augmenta la seva implicació. També ho fa quan els infants i joves senten curiositat per saber més coses del tema que els ocupa. Així, les noves preguntes revifem el projecte i hi introdueixen nous estímuls per continuar avançant.

Per mantenir la motivació del grup al llarg de tot el projecte, són imprescindibles aquests tres elements:

- Un calendari sostenible, que doni continuïtat i estabilitat al projecte.
- Temps per dur a terme els aprenentatges necessaris, per preparar bé el servei i per fer-ho de manera reflexiva sense caure en l'activisme desmesurat.
- Capacitat de resistència i coratge en l'equip de caps per no defallir davant les crisis inevitables per les quals passa qualsevol grup.

3

Planificació

Els Pioners i Caravel·les de l'AEiG Lo Manaix³

El projecte escollit pels pioners i caravel·les de l'AEiG Lo Manaix està vinculat a la primera convocatòria «Palma Produccions» promoguda per l'Ajuntament de Lleida, adreçada a grups de joves de 15 a 25 anys que vulguin realitzar un curtmetratge. Els joves estan molt motivats i tenen ganes de fer-ho bé. «No es tracta de presentar una parida», diu un d'ells, conscient que ni ell ni la resta de companys disposen dels coneixements i les habilitats necessàries per tirar endavant el repte que s'han proposat: fer un documental sobre els sense sostre. 'Fer-ho bé' exigeix una inversió de temps que va més enllà de les hores de cau, compromís que tothom assumeix.

La planificació del projecte comença pel final: el 30 de març, data que l'Ajuntament ha marcat per fer l'estrena oficial dels projectes. Un fet que posa pressió a l'equip per planificar amb detall tot allò que hauran de fer: presentar les propostes a la Regidoria de Joventut, assistir a les sessions de formació tècnica que els dissabtes al matí impartirà un professional, escriure el guió i buscar el material necessari, cercar entitats que treballen amb els sense sostre per entrevistar-ne els responsables i, si és possible, també a persones que viuen al carrer.

Quan la unitat ha fet un parell de sessions de formació, el professional que les condueix demana que es distribueixin les funcions pròpies d'un equip de producció: director,

«Volíem que els PiC visquessin amb plenitud totes les fases del projecte, que portessin tota la gestió i, per això, calia vetllar molt per la planificació»

3. Andratx Badia va ser el representant de l'AEiG Lo Manaix de Lleida a l'experiència *Aprentatge Servei i Pedagogia del Projecte del Laboratori d'Acció i Innovació Educativa*. A la unitat de Pioners i Caravel·les també van participar-hi com a caps Laura Negre, Alba Marqués, Maria G. Jové i Anna Vila. La unitat de Pioners i Caravel·les va realitzar dos projectes audiovisuals: el documental *Els invisibles* sobre la situació de les persones sense llar a Lleida i el curtmetratge *Joc de claus*, basat en una història de por. Ambdós es poden visualitzar al canal de Youtube de l'Agrupament, accessible a través de la seva pàgina web: www.lomanaix.cat.

ajudants de direcció, *script*, càmeres, tècnics de so i llum, guionistes, encarregats de material i de vestuari. Aquesta distribució exigeix molta responsabilitat individual alhora que facilita l'especialització dins el grup i el treball cooperatiu. Els joves en descobreixen aviat els avantatges i també el retard que comporta el fet que un d'ells no faci la feina amb què s'ha compromès. Però a banda de les qüestions tècniques, fer un documental sobre les persones sense llar requereix d'altres tipus d'aprenentatges: com es fa una entrevista a una persona que viu al carrer, com es tracta el tema amb delicadesa i respecte, quina informació es pot fer pública i quina no o bé quin missatge es vol transmetre amb el documental. Abans d'anar a gravar, els joves hauran de desenvolupar les seves habilitats comunicatives i hauran d'aprendre a posar-se en el lloc d'algué que ha tingut una vida difícil. Per fer aquests aprenentatges compten amb l'ajut dels companys i de les companyes, de l'equip de caps i dels responsables de les entitats. La persona que els va proporcionar el relat en primera persona sobre la vida al carrer, ara en la fase final d'un procés de reinserció social, també els va ensenyar molt.

Concretem

Una planificació curosa del projecte n'agilitza el desenvolupament, genera bones expectatives, augmenta el rendiment dels nois i les noies i evita la pèrdua d'interès que suposa el fet de no tenir a l'abast allò que es necessita en cada moment.

Es tracta de definir de la manera més realista i concreta que es pugui les activitats que el grup haurà de fer per adquirir i posar en pràctica els coneixements, competències i valors necessaris en la realització del servei. Una de les tasques més urgents és connectar amb entitats receptores de servei i analitzar conjuntament les possibilitats de col·laboració.

Què es pot fer?

- Definir les responsabilitats que assumirà cada membre del grup.
- Valorar la conveniència d'organitzar-se per comissions.
- Preveure el temps que es destinarà al projecte en general i com es distribuirà en etapes.
- Concretar el servei amb els responsables de l'entitat receptora, quan n'hi hagi.

- Buscar moments per introduir activitats de reflexió individual i en grup al llarg del projecte.

Pensa-hi!

Els aprenentatges

Un projecte amb servei és més formatiu en la mesura que proporciona als nois i les noies una varietat àmplia d'aprenentatges.

Els aprenentatges no són només fruit de l'atzar, cal que els educadors i les educadores tinguin una clara voluntat d'incorporar-los al projecte. Per això hauran de precisar els coneixements que necessita el grup per fer un bon servei i les competències i valors que ha de desenvolupar o consolidar.

Cal tenir present que, en la qualitat del servei, hi tindrà una clara ressonància la riquesa dels aprenentatges que s'hagin adquirit.

L'adquisició d'aprenentatges es fa al llarg de tot el projecte:

- Abans de la realització del servei, s'aprèn *formant-se* per intervenir de manera eficient.
- Mentre es duu a terme el servei, s'aprèn *fent* una acció i *relacionant-se* amb membres d'altres col·lectius.
- Amb posterioritat al servei, s'aprèn *donant sentit* a la intervenció i valorant-ne la incidència en l'entorn.

4

Realització

Els Llops i Daines i els Ràngers i Noies Guia de l'AEiG Roc del Migdia⁴

Cuidar gossos. Aquest és el servei realitzat per les unitats de Llops i Daines i Ràngers i Noies Guia de l'AEiG Roc del Migdia durant els campaments d'estiu a la Protectora d'Animals Lydia Argilés, de Lleida.

Des de la tria del tema del projecte, «Els gossos abandonats», els caps han vetllat per mantenir viva la motivació dels nois i les noies i preparar-los per fer un servei de qualitat. Mitjançant visites, reportatges, notícies de premsa i xerrades, el grup ha recopilat informació sobre protectores d'animals, abandonaments de gossos, demandes de les gosses i dedicació de les persones que se'n cuiden. Aquest any els infants s'impliquen com mai en l'organització d'uns campaments que perceben com a molt especials.

En arribar a Lleida i després d'instal·lar-s'hi, infants i caps es preparen per la feina que els espera. Fan dos sisenes, els 'Robins' i els 'Hoods', en honor al personatge que guia el projecte, i es distribueixen les tasques que la Lydia, la responsable de la protectora, els ha fet arribar.

El primer dia a la protectora és emocionant. Primer saluden la Lydia i coneixen els gossos. N'hi ha molts i tots són diferents. Després de dinar, arriba el moment més esperat. Cada infant de la sisena dels 'Robins' s'endú un gos per passejar durant

«La dona de la protectora ens ha dit: "Els més petits també poden!"»

«El que més els va agradar va ser treure paparrus!»

4. L'Alba Maria Mesa i el Josep Corominas van ser els representants de l'AEiG Roc del Migdia (Gavà) a l'experiència *Aprenentatge Servei i Pedagogia del Projecte del Laboratori d'Acció i Innovació Educativa*. A les unitats de Llops i Daines i de Ràngers i Noies Guia també van participar-hi com a caps Adrià Camps, Mireia Sánchez, Sergio Andreo i Xavier Bosch.

la tarda. Els porten al camp a córrer, cosa que esdevé una oportunitat excepcional per als animals. La sisena dels 'Hoods', per la seva banda, entra dins les instal·lacions i escombra els excrements que troba a terra, canvia l'aigua bruta per aigua neta, reparteix pa i pinso a les zones de menjar i dóna algunes lllaminadures als gossos. Quan ha fet tota la feina encara li queda estona per jugar amb els gossos. L'endemà, les sisenes s'intercanvien les tasques a fer.

Els infants s'adapten ràpidament a la nova dinàmica. Són responsables i eficaços. Es nota que s'han preparat. Ben aviat es guanyen la confiança de la Lydia, que els veu capaços de fer tasques més delicades que requereixen cert grau d'experiència amb els animals. Per això el tercer dia els ensenya a treure puces als gossos i a desinfectar-los, operació a la qual els nens es dediquen amb paciència i cura.

El campament avança més ràpid del que ningú vol. La darrera tarda cada nen pot triar la feina a fer. Per sorpresa dels caps, la majoria escull treure paparres. Pensen que, tot i no ser la feina més divertida, és la més útil perquè sense puces ni paparres els gossos es troben millor.

Concretem

Les accions de l'equip educatiu que guien l'activitat dels nois i les noies suposen un impuls per a la seva autonomia individual i col·lectiva, alhora que beneficien la presa de consciència del projecte en el seu conjunt.

En la realització del projecte, el grup ha de donar resposta als interrogants plantejats en les fases anteriors i dur a terme el servei. L'ajut de l'equip educatiu consisteix a regular les diferents tasques, buscar fonts d'informació diverses, estimular l'activitat de recerca, preveure dificultats, resoldre imprevistos i mantenir la relació amb l'entitat amb la qual es col·labora. Si el grup ho permet, aquestes tasques es poden compartir amb els nois i les noies.

Què es pot fer?

- Vincular tant com es pugui els aprenentatges a l'acció de servei.
- Revisar l'acompliment dels acords i responsabilitats assumides a la fase anterior.

- Facilitar les qüestions logístiques (concertar visites, tenir a punt el material que necessiten, fer els contactes amb experts, etc.).
- En la realització del servei, es poden fer els ajustos que calguin entre allò que s'havia planificat i la realitat concreta que s'hagi trobat.
- Detectar noves necessitats que puguin generar nous projectes en el futur.

Pensa-hi!

El servei

La realització del servei és un exercici de responsabilitat cívica que contribueix al bé comú i a la creació d'una cultura solidària.

El servei és el motor del projecte i el moment en què es concreta el compromís amb la comunitat. Cal definir accions que siguin útils i que comportin un benefici real per a les altres persones o per a l'entorn. El servei és també una oportunitat per aprendre fent i per donar sentit als coneixements.

Algunes possibilitats de servei:

- Defensa del medi ambient
- Recuperació del patrimoni cultural
- Campanyes de sensibilització
- Intercanvi generacional
- Ensenyament de coneixements i habilitats
- Ajuda a persones en risc d'exclusió
- Dinamització d'activitats cíviques
- Accions de cooperació
- Promoció de la salut

I moltes més....

5

Revisió

Els Llops i Daines de l'AEiG Marinada⁵

Els més petits de l'agrupament han fet un projecte sobre el reciclatge d'oli domèstic. Han après moltes coses i han fet sabó per rentar roba. La col·laboració dels veïns del poble ha estat imprescindible. Tothom ha respost amb generositat a la crida del grup per recollir oli usat. En acabar el projecte, els llops i daines han explicat a la resta de l'agrupament els efectes perniciosos que té per al medi ambient llençar l'oli utilitzat per l'aigüera. I, als campaments d'estiu, faran servir el seu propi sabó. El grup està orgullós de la seva contribució i rep amb gust el reconeixement de les altres branques.

Abans de marxar de vacances, les caps volen ajudar els nens i nenes a recordar què han après, com s'ho han passat, quines coses creuen que han anat bé i amb quines dificultats s'han trobat. Per això, el darrer dia de cau els preparen una sorpresa: un vídeo amb imatges sobre els diferents moments del projecte. Els infants riuen en veure's i comenten cada imatge. Uns recorden que no es posaven d'acord a l'hora d'escollir tema, altres se sorprenen en veure que tothom volia col·laborar i que alguns avis –que cuinaven a la planxa– els donaven oli no utilitzat. Junts riuen en recordar la vergonya que els feia trucar als timbres de les cases i demanar oli als propietaris o el fet d'haver de cridar perquè la gent gran no els sentia gaire i no els obria la porta. També recorden com es queixaven perquè l'oli feia pudor quan l'àvia d'un d'ells els va ensenyar

«Ja estan pensant com fer sabons aromàtics!»

5. Meritxell Alavedra i Emma Segura van ser les representants de l'AEiG Marinada (Verdú) a l'experiència *Aprenentatge Servei i Pedagogia del Projecte del Laboratori d'Acció i Innovació Educativa*. A la unitat de Llops i Daines també va participar-hi com a cap Aina Garriga Peraire.

a fer el sabó i la importància que té per al medi ambient reciclar l'oli. Comenten l'alegria que van sentir en saber que als campaments es faria servir el seu sabó. Però el que tot el grup destaca com a més gratificant és que la gent del poble els atura pel carrer i els demana si ja han fet el sabó i si necessiten més oli usat.

Després de fer la valoració, el grup decideix fer un acte d'agraïment als seus veïns i alhora recordar-los la importància de reciclar l'oli domèstic: a l'octubre posaran una paradeta a la plaça del poble i repartiran pastilles de sabó a tothom que en vulgui.

Recorda

La revisió permet als infants i joves apropiarse del sentit del projecte en el qual han participat i prendre consciència de l'impacte que aquest ha tingut en la comunitat, en el grup i també a nivell individual.

La finalitat d'aquesta fase és valorar i reflexionar sobre els aprenentatges, el funcionament del grup, el servei, els sentiments i les experiències que s'han generat al voltant del projecte. Una revisió ha de servir per reforçar l'autoestima dels nois i les noies, i per reconèixer i agrair l'esforç que han fet. També per celebrar, conjuntament amb l'entitat col·laboradora, l'èxit del projecte.

Què es pot fer?

- Reservar espais i temps destinats a revisar l'experiència.
- Diversificar dinàmiques de revisió (escriptura reflexiva, debats, exposicions fotogràfiques, dramatitzacions i d'altres).
- Afavorir la presa de consciència dels diferents aspectes presents en el projecte com ara l'adquisició de coneixements i d'habilitats, l'eficàcia de la intervenció i les emocions que han generat.
- Fer una trobada-celebració amb tots els implicats en el projecte per valorar informalment l'experiència.
- Donar a conèixer dins i fora de l'agrupament els resultats del projecte mitjançant exposicions fotogràfiques, la publicació de l'experiència en una revista d'àmbit local o en el web de l'agrupament, la participació del grup en la reunió de pares i mares i buscant altres recursos de divulgació.

Pensa-hi!

La reflexió

Cap experiència és del tot educativa si no ha estat reflexionada, si qui la viu no és conscient de la importància que té per a la seva formació.

Els processos continus d'acció i reflexió són indispensables per a la regulació constant del projecte, ja que permeten adequar els aprenentatges a les exigències de la realitat i reorientar el servei quan és necessari.

Les activitats de reflexió

- Frenen l'activisme al qual, de vegades, es veu abocat un projecte.
- Permeten interioritzar els aprenentatges a mesura que es produeixen i realitzar un millor servei.
- Es fan de manera col·lectiva però també requereixen l'exercici individual.
- Són transversals al llarg de tot el projecte i, per tant, tenen lloc abans, durant i després de l'acció.
- Donen una nova dimensió al projecte perquè permeten a cada infant i/o jove apropiarse d'allò que ha viscut.

Bones pràctiques

Comunicar-nos sense paraules

Maria Codina Pey

Fem un cau inclusiu

Àlex Muñoz Garcia

Llums, càmera, acció!

Andratx Badia Escolà

Comunicar-nos sense paraules⁶

L'AEiG Tsunami és un agrupament de Minyons Escoltes i Guies de Catalunya que es troba a la ciutat de Vic. La unitat de Castors i Llúdrigues (CiLL), que són els més petits del cau, està formada per disset infants d'entre 5 i 8 anys i quatre caps⁷. Durant el curs 2010/11 han portat a terme dos projectes amb servei a la comunitat.

El primer girava al voltant dels jocs antics i els jocs nous. Per fer-ho va ser imprescindible l'ajut dels avis i de les àvies de la Residència Prat de Tona, lloc on els infants van fer el servei. El segon es va centrar en les discapacitats auditives. La tria d'aquest últim tema va estar vinculada a l'experiència personal d'una de les caps amb la Llengua de Signes Catalana (LSC). Al llarg de tres mesos, els castors i les Llúdrigues van aprendre què significa tenir una discapacitat auditiva i quines en són les diferents tipologies, com comunicar-se amb persones sordes i com organitzar-se tant en petit com en gran grup, a la vegada que assumien responsabilitats i adquirien compromisos. També van adaptar jocs que ja coneixien i es van preparar per dinamitzar-los. A més dels aprenentatges, els infants van dur a terme un servei a l'Esplai Rialles de l'Associació de Pares de Nens Sords de Catalunya (APANSCE), dedicada a l'atenció de nens i nenes amb discapacitat auditiva i a les seves famílies.

En aquest relat, hi recollim tot el procés realitzat per la branca des del primer dia. És per això que l'estructurarem respectant les fases proposades per les caps i que són les pròpies d'un treball per projectes. En el cas que ens ocupa, va haver-hi un primer moment en què es va decidir el tema a treballar, un segon espai perquè els infants se'n qüestionessin diferents aspectes, a partir dels quals es va fer la planificació del projecte, després la realització i per últim la revisió. A mesura que el grup avançava d'una fase a l'altra, vam poder observar com prenen consciència

6. L'etnografia d'aquesta experiència ha estat realitzada per Maria Codina gaudint d'una beca convocada pel Grup de Recerca en Educació Moral (GREM) de la facultat de Pedagogia de la UB, el curs 2010-2011.

7. Les caps de CiLL de l'AEiG Tsunami són: Cristina Hedo i Campdelacreu, Maria Mercader i Vila, Marta Ocaña i Julià i Mireia Vallès i Colomer.

de les característiques de la població a qui adreçarien el servei: els infants sords.

Les caps proposen un projecte a la branca

La importància que el joc té en la dinàmica dels agrupaments ha estat clau en els projectes que aquesta unitat ha portat a terme durant el curs 2010/2011. En les activitats de lleure, és un element fonamental per integrar els membres del grup, dinamitzar-lo i cohesionar-lo. És jugant com, als caus, s'aprenen un munt d'habilitats, de valors i de normes que, més endavant, de ben segur que es podran aplicar a la vida real. És per aquest motiu que les caps van resoldre que el joc fos l'element vertebrador i motivador dels projectes d'aquest curs. Aquesta decisió es va concretar, en un primer moment, en un projecte amb servei adreçat als avis i a les àvies de la Residència Prat de Tona, al costat de Vic. La seva finalitat era que els infants aprenguessin i compartissin jocs d'abans i d'ara. Entre setmana i pel seu compte, s'havien d'informar sobre quins jocs eren els que més agradaven als seus avis i a les seves àvies. El següent dissabte de cau, cadascú va explicar a la resta de companys i de companyes les seves descobertes. Alguns van portar fotos per exemplificar les seves explicacions. Finalment, van provar de jugar a alguns dels jocs que havien recollit de l'experiència dels seus avis i de les seves àvies.

Un altre dissabte, el grup va visitar la Residència Prat i van demanar als avis i a les àvies que els rebien que els expliquessin a què jugaven quan ells eren petits. Avis i infants van passar un matí molt agradable comparant els jocs que coneixien els primers amb els jocs d'ara. Abans de tornar a casa, les caps van preguntar als castors i a les llúdrigues què havien après. Tots i totes coincidien que havien après un munt de jocs! I també s'havien fixat com viuen els avis i les àvies en una residència, s'havien comunicat amb ells i havien tingut paciència a l'hora de fer les explicacions. A tall d'exemple,

«És increïble la seva capacitat d'aprenentatge... són esponges!»

una de les nenes, en sortir de la residència, va explicar que havia de cridar molt quan parlava amb els avis perquè n'hi havia que portaven 'taps a les orelles' i no la sentien. Evidentment, els 'taps a les orelles' eren aparells auditius.

L'entusiasme dels infants després de la visita a la residència, el bon domini que tenien dels jocs i les seves extraordinàries habilitats comunicatives van ser elements clau per engegar el segon projecte. Les caps van considerar que, aprofitant la bona predisposició del grup per aprendre i compartir jocs, haurien de fer una passa endavant i preparar un projecte en què l'adquisició de nous aprenentatges per part dels infants fos més ferma. El coneixement de la Llengua de Signes Catalana per part d'una de les caps, ja que l'estudia, els va donar una pista sobre com continuar: proposarien al grup preparar jocs per infants amb discapacitats auditives. Aquest fet va introduir un nou repte: aprendre a comunicar-se sense sons i a jugar amb infants de la mateixa edat sense poder usar la llengua oral.

Els castors i les llúdrigues es plantegen interrogants

La proposta va arribar de la mà de l'APANSCE, amb qui la unitat podria realitzar el seu servei. Aprofitant l'eix d'animació que feien servir al llarg del curs –el personatge imaginari d'un forner amb el qual el grup mantenia 'correspondència'– les caps van introduir el nou projecte. El forner els va proposar preparar jocs per a un grup d'infants sords i per als seus germans i les seves germanes. Els va dir que, per fer-ho, haurien d'aprendre algunes paraules de la Llengua de Signes Catalana. La lectura de la carta del forner va generar moltes expectatives en els nens i les nenes i va disparar un munt de preguntes sobre com són els 'nens que no parlen', com demanen el que volen; en definitiva, com es comuniquen amb els altres. La cap especialista en Llengua de Signes va haver d'improvisar vocabulari que els infants li reclamaven. A partir d'aquest moment, la unitat es va començar a endinsar en un nou projecte amb servei a la comunitat. La seva motivació no podia ser més gran!

Una vegada tothom estava al cas de la nova temàtica que treballarien, les caps van destinar una sessió de cau completa perquè els castors i les llúdrigues es plantejessin preguntes sobre els infants sords i sobre els seus jocs. Van considerar que l'èxit del projecte depenia, en bona part, del fet que elles fossin capaces d'obrir el tema i per això van dedicar temps a engrescar el grup i a generar-hi expectatives en relació a la matèria que els ocuparia els propers mesos. I, és clar, això ho havien de fer tot jugant.

El dia dedicat a la formulació d'interrogants, els infants van arribar al cau com cada dissabte. Van fer una gran rotllana al mig de la sala. Les caps els van demanar a què volien jugar perquè passarien la tarda fent jocs al parc del costat. Els infants van rebre la notícia amb entusiasme i van començar a dir diferents jocs a la babalà. Una vegada es van recollir totes les propostes, les caps els van demanar que n'escollissin un. Tot i que se'ls feia difícil triar-ne només un, finalment van decidir-se pel joc d'amagar del revés, que consisteix en què una persona s'amaga i la resta l'han de trobar. Perquè tingui temps d'amagar-se, el grup compta fins a 50. Quan algú troba la persona, s'amaga amb ella i, així, fins que l'últim jugador descobreix l'amagatall.

Llavors es van dirigir a un parc proper on sovint van a jugar-hi. Al cap d'una estona de jugar a amagar del revés, les caps van fer una nova proposta: ara jugarien a fet i amagar. Després d'unes quantes partides, les caps van reunir els infants en forma de rotllana per tal d'ajudar-los a prendre consciència dels recursos de què s'havien servit a l'hora de jugar i per introduir-los en els recursos de què disposen les persones sordes.

–Ara, quan jugàvem a fet i amagar, com ho feia el que parava per avisar que havia vist un company? –els va preguntar una de les caps.

–Ho deia! Deia el nom de qui trobava! –va contestar de seguida una nena.

–I, els infants sords, com ho farien per jugar a fet i amagar? –demanà la cap.

–Tocant! –van respondre gairebé tots alhora

–Ho provem? –proposà una altra nena.

El grup va tornar a jugar a fet i amagar, però aplicant ara la proposta de la seva companya per poder jugar com ho farien els infants que no hi poden sentir. Amb aquest senzill exercici, van adaptar un joc que coneixen perfectament per poder-hi jugar com ho farien els infants sords. I seguir les noves instruccions –prescindir del so i també de la veu– requereix d'un esforç important. El que para s'ha d'espavilar per buscar les estratègies adequades que li permetin comunicar als altres que els ha vist i que, per tant, queden eliminats del joc. Alguns infants, quan sentien que algú els parlava, es tapaven les orelles, altres movien el cap d'un cantó a l'altre volent dir 'no et sento'. Són ajuts que improvisaven per avisar un company o una companya que no estava complint les noves normes del joc. Després de tres partides, les caps van proposar fer una estona de danses i evitar així que els castors i les llúdrigues no es cansessin i no perdessin l'interès.

En acabar les danses, el grup va fer una nova activitat orientada també a fer sorgir nous interrogants en relació a la població sorda. Aquesta consistia a fer mímica. Un nen o una nena havia de representar un objecte o un animal de manera gestual a la resta del grup i els altres havien d'endevinar-ho. Igual que en els jocs anteriors, l'activitat es va començar de la manera habitual: els infants que havien d'endevinar l'animal o l'objecte deien la seva proposta en veu alta. Després de quatre rondes, van aplicar la mateixa norma que havien utilitzat a fet i amagar: imaginar-se que la persona que feia mímica era sorda i que per tant li havien de fer arribar el que pensaven sense usar la veu. Fer mímica no els va suposar cap problema, però sí que havien de buscar nous recursos per tal de comunicar el concepte que havien endevinat. Els infants van ser molt ràpids fent aquesta adaptació: alguns s'apropaven a la persona que feia mímica i li vocalitzaven la paraula ben a prop dels seus ulls, uns altres li feien gestos també ben a prop del seu camp de visió i d'altres escrivien el nom de l'objecte o l'animal a la sorra del parc en veure que les altres estratègies eren molt complicades d'entendre.

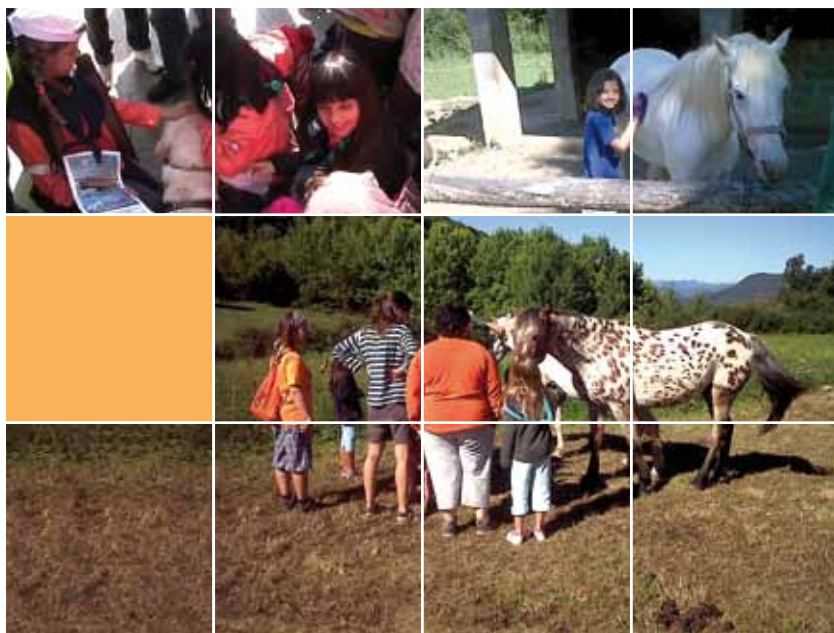
La tarda va passar ràpid. Les caps van adonar-se que els infants se n'anaven cap a casa amb la motxilla ben plena de nous coneixements: al llarg de la sessió tots havien percebut la limitació que suposa no sentir-hi, però també havien trobat recursos per compensar-la. Havien jugat a allò que juguen sempre però adaptant els seus jocs a infants que no hi poden sentir. També havien buscat i trobat estratègies de comunicació més enllà de la parla oral. I s'havien adonat que les persones amb discapacitat auditiva poden jugar com ells, però, és clar!, sense recolzar-se en la comunicació verbal.

Durant les properes sessions les caps van aprofitar qualsevol moment per fer venir més ganes al grup de saber coses sobre les persones sordes. Així, per exemple, en un dels caus, la cap que estudia Llengua de Signes Catalana els va ensenyar a ballar la dansa d'En Joan Petit quan balla sense cantar. Així va ser com els castors i les llúdrigues van aprendre a fer els seus primers signes: a dir 'Joan Petit' i 'balla', a més a més de totes les gesticulacions necessàries per fer la dansa com: 'dit', 'mà', 'peu', 'panxa', etc. Els infants, molt contents amb aquests aprenentatges inicials, no en van tenir prou i van demanar a la cap que els ensenyés a dir 'bon dia', 'bona tarda', 'hola' i 'adéu'. Al llarg d'aquelles sessions els infants arribaven al cau amb un munt de preguntes i demandes per fer a la cap que dominava la llengua de signes. I també en sortien amb un munt de coneixements per explicar a les seves famílies.

Van aprendre signes que els havien de permetre de comunicar-se amb persones sordes, van posar-se a la pell d'infants amb una limitació auditiva i van sensibilitzar-se'n. Fer-se preguntes sobre el tema va tenir un efecte motivador important en el grup.

Adquireixen nous aprenentatges per fer un bon servei

La unitat de Castors i Llúdrigues va destinar tres sessions completes de cau i una estona d'una excursió per poder realitzar aquesta fase. Les caps aprofitaven qualsevol moment per treballar el tema. Així, en una excursió van introduir noves paraules en Llengua de Signes Catalana. L'aprenentatge més significatiu que cada nen va fer va ser el seu nom. Les caps els van ensenyar, un per un, a dir el seu nom en alfabet dactilològic i els infants estaven contents d'haver après a donar-se a conèixer amb els dits! Es van passar la resta de l'excursió practicant, ensenyant-s'ho els uns als altres i demanant a la seva cap més paraules. Però l'experiència més intensa va tenir lloc en una sortida que el grup va fer al Mercat del Ram, a Vic, una fira on comerciants i associacions surten al carrer per mostrar les seves ofertes i activitats. Les caps tenien previst fer una passejada per la fira i aprofitar-ho per passar per l'Associació de Sords de Vic i Comarca, amb la idea d'acabar el matí jugant en un espai on l'organització havia previst activitats pels infants. Però el resultat final va ser un altre. El grup va gaudir dels estands de la fira fins que van arribar davant la parada de l'associació, on es van aturar formant mig cercle i, de seguida, van establir una comunicació amb en Jordi, un home sord.

La cap especialista en LSC va fer-hi el primer contacte i els infants s'hi van apuntar. En Jordi els va dir el seu nom i els castors i les llúdrigues, que ja coneixien algunes lletres amb signes, el van saber desxifrar de seguida, fet que els va deixar molt satisfets i els va animar a continuar provant, ara dient-li ells i elles el seu nom.

A la parada hi havia un noi i una noia amb discapacitat auditiva i visual; i també una intèrpret i un gos guia. Alguns infants van quedar meravellats amb el gos i no van trigar a demanar a la intèrpret coses sobre l'animal. D'una manera molt natural es va establir una conversa entre alguns infants, el noi sordcec i la intèrpret. Els infants feien preguntes com, per exemple, com s'ho feia el gos per saber el camí cap a casa, com s'ho feia el noi per cuinar o per saber on eren les coses. La intèrpret traduïa al noi totes les preguntes i, quan aquest contestava, ella els comunicava les respostes. A mesura que van veure com ho feia la intèrpret, alguns infants es van animar i van provar per si mateixos de comunicar-se amb el noi i la noia utilitzant la mà. La intèrpret que acompanyava la noia sordcega va ensenyar als infants a dir el seu nom al palmell de la mà

de la noia. Els infants es van emocionar en veure que la noia els entenia. Després d'aquesta estona tan enriquidora i plena d'aprenentatges, es van acomiadar fent dos petons a la galta a les dues persones sordcegues i fent adéu amb la mà a la resta. La trobada va suposar una experiència d'èxit perquè els infants van ampliar el seu repertori de coneixements, es van motivar més per fer un millor servei i van marxar molt satisfets. Els infants i les caps van continuar fent un passeig per la fira, però tots amb un nou interrogant: com s'ho fan les persones que són sordes i també cegues per viure autònomament?

Les vacances de Setmana Santa van suposar una interrupció obligada en el projecte.

Després de gairebé un mes sense veure's, els infants van arribar al cau amb moltes ganes de jugar. Les caps tenien com a objectiu de la sessió ajudar-los a recuperar l'experiència viscuda al Mercat del Ram. Així, havent-los deixat jugar una estona, els van fer seure en rotllana i els van demanar que recordessin què havien fet l'últim dia.

–Vam anar al Mercat del Ram! –va respondre ràpidament un nen.

–Ja, però què hi vam fer al Mercat del Ram? –insistien les caps.

–Vam conèixer sords.

–I cecs! –va afegir una altra nena.

A partir d'aquestes intervencions, les educadores van proposar al grup fer un joc assumint el rol d'infants cecs.

–Sabeu com s'ho fan per conèixer les coses? –els van demanar.

–Sí! Perquè són molt endreçats! M'ho va dir el senyor cec i sord –contestà un nen.

–Sí, també és cert. Però ara nosaltres haurem d'esforçar-nos per reconèixer els objectes només a partir del tacte que tenen o del seu gust. D'acord?

Tot seguit, les caps van tapar els ulls als infants amb el fulard i els van distribuir per tota la sala. Després els van donar diferents objectes: una carta, un globus inflat, un altre de desinflat, un escuradents, un fulard, un caramel, l'embolcall d'un caramel, una pinça d'estendre roba, un moneder, una tassa i una clau. Els infants havien d'endevinar quins objectes eren utilitzant només el tacte. Com que els costava molt mantenir els ulls tapats sense veure-hi, van fer un petit descans abans de continuar amb l'activitat.

La segona prova consistia, també amb els ulls tapats, a reconèixer diferents aliments utilitzant el sentit del gust. Les caps els acostaven aliments a la boca i, una vegada els havien tastat, provaven d'endevinar-los: formatge, crema de cacau, sucre, sal, mongeta seca, galeta, melmelada i xocolata negra. En finalitzar l'activitat, tots plegats van conversar sobre les dificultats que suposa no veure-hi i es van recordar del noi del Mercat del Ram que no hi veia ni hi sentia.

Una nena que no havia assistit a la sortida, va demanar:

–I com ho feia, per veure com li parlaven?

De seguida, dos companys es van aixecar i, agafant una cap com a model, li van ensenyar com parlaven. La nena que no va anar a l'excursió es va tapar els ulls i la cap li va fer el seu nom acompanyada de la mà. Aleshores tothom en volia aprendre! I van dedicar una bona estona a fer-ho un per un. A continuació, els infants ho practicaven entre ells: un es tapava els ulls i l'altre li agafava la mà per comunicar-li el seu nom i altres paraules. Després, s'intercanviaven els rols. Al llarg de la sessió, van aparèixer nous interrogants motivats per la curiositat que els havia despertat la trobada amb els sords i demanaven que la cap els ensenyés nous mots. Finalment, van repassar l'abecedari en LSC. Abans de marxar encara va quedar temps de fer un joc que consistia a expressar sentiments o sensacions: una educadora proposava a un infant un concepte relacionat amb les emocions i aquest l'havia de representar sense parlar perquè la resta del grup l'endevinés. Aquestes van ser les que es van interpretar: tristesa, por, alegria, ganes de fer pipí, vergonya, nervis i preocupació.

Mentre a l'agrupament la unitat de CiLL adquiria nous coneixements que els permetessin preparar jocs adaptats a infants sords, les caps es van posar en contacte amb APANSCE per concretar el dia en què anirien a dinamitzar jocs per als infants de l'Esplai Rialles, d'entre tres i dotze anys, que tenen una discapacitat auditiva i els seus germans. Tots junts es troben els dissabtes al matí a Barcelona a la seu de l'entitat. Les caps de l'agrupament i les monitores de l'esplai van acordar fer una activitat basada en la reciprocitat, de manera que els infants de les dues entitats se sentissin protagonistes. A finals de maig, l'Esplai Rialles convidaria la unitat de castors i Ilúdrigues a compartir amb ells la gimcana de l'aigua, en una part de la qual els infants de l'agrupament haurien de fer de dinamitzadors. Això volia dir que haurien de preparar l'activitat tenint presents les limitacions del col·lectiu que els convidava. Les educadores de les dues entitats van pensar que la trobada seria una bona oportunitat perquè els infants s'adonessin que poden jugar, compartir, comunicar-se i aprendre junts malgrat les seves diferències.

La darrera sessió de planificació del projecte es va destinar íntegrament a preparar la trobada amb l'Esplai Rialles. Les caps van explicar al grup que els infants sords els havien convidat a una gimcana molt especial perquè tot el que es faria havia d'estar relacionat amb l'aigua i que, com que sabien que ells coneixien molts jocs, els havien demanat que prepararessin una part de la gimcana, però que haurien de tenir en compte que molts dels infants que participarien en els jocs eren sords.

Les propostes no es van fer esperar: portar un canó que expulsés globus d'aigua, deixar una mànega penjada en un balcó, mossegar una poma dins un bugader, tirar globus d'aigua des d'un balcó, encertar un globus d'aigua dins una galleda, etc. Davant la diversitat de propostes i el poc temps del que disposaven per prendre decisions, les caps van tirar pel dret i van accelerar la tria dels dos jocs més factibles per fer aquella tarda: el primer, consistia a passar-se un globus d'aigua fins que petés, i el segon, jugar a bitlles amb ampolles d'aigua. Com si ja ho sabessin, els infants van sortir immediatament en direcció al parc del costat del cau per provar els dos jocs, mentre les caps rescataven del material que hi ha a l'agrupament els globus i els gots necessaris.

El primer joc era senzill i no requeria cap missatge verbal. Els infants, col·locats en forma de rotllana, s'anaven passant un globus ple d'aigua fins que explotava. Tot seguit, en van fer un segon de relleus proposat per les caps. Van distribuir els infants en dos equips i, a cadascun d'aquests, li van donar un got. Un membre de cada grup havia d'omplir el got amb aigua (que era a dins un bugader) i passar-lo a l'altra banda del camp, on hi havia un altre membre de l'equip esperant-lo. L'objectiu del joc era mantenir tanta aigua com fos possible dins el got. Mentre jugaven molts infants donaven missatges verbals als seus companys: «Compte, que et cau!»; «No corris tant!»; «Vés més ràpid!»; «No riguis»; «Que et vessa l'aigua!»... Altres recordaven en veu alta que el joc l'haurien de fer sense dir res perquè els infants de l'esplai no sentirien el que ells dirien. I altres creien que tant era si parlaven o no; que no feia cap mal dir coses en veu alta mentre no fossin molt importants, perquè als infants sords tampoc els molestaria.

Després de jugar una bona estona, tot el grup va seure en rotllana. Les caps van col·locar un paper d'embalar al mig i van demanar als castors i a les llúdrigues que fessin una llista de tot el que s'havia de tenir en compte a l'hora de fer un joc.

«Quan li vam preguntar per què cridava, l'Aina va respondre: "És que ella portava taps!"»

Un nen s'encarregà d'escriure les propostes dels seus companys i de les seves companyes: material, explicació del joc, temps, roba, participants. Tot seguit, les caps els van demanar que, en petits grups, fessin una proposta d'un joc que els agradés, que tingués relació amb l'aigua i que hi poguessin jugar els infants sords. Per fer els grups, les caps van enganxar un gomet al front de cada nen i nena. Els gomets eren de tres colors diferents i van demanar als infants que, sense parlar, es possessin junts amb els que tenien el gomet del mateix color. En pocs minuts els tres grups estaven fets i reunits per separat al voltant de la cartolina que els havien donat les caps perquè hi escriguessin l'explicació del joc, el material necessari, el temps i el nombre de participants o grups que es necessitarien per realitzar-lo.

Quan tots els grups van acabar la feina, se'n va fer la posada en comú per, mitjançant una votació, triar la millor proposta per fer el dia de la trobada amb l'esplai Rialles: el joc de l'estrella. Una variant del joc de relleus per equips en la qual els infants han d'estar pendents del numero que se'ls atorga per tal de sortir corrent quan el sentin.

En acabar aquesta sessió, els castors i les llúdrigues del Tsunami coneixien l'abecedari en LSC i sabien dir el seu nom, a més a més d' 'hola', 'bon dia', 'bona tarda' o 'bona nit'. Havien tingut l'oportunitat d'experimentar les limitacions amb les que sovint es troben les persones que tenen una discapacitat auditiva i també les que en tenen una de visual. Havien pres consciència de l'existència de formes comunicatives diferents a la seva i havien intentat posar-se al lloc de l'altre pensant jocs per fer amb els infants de l'Esplai Rialles d'APANSCE.

Arriba l'hora de fer el servei

L'activitat de servei que va fer la branca de CiLL va tenir lloc en un únic dia. El calendari atapeït no va permetre destinar més dies al servei, tot i que hagués estat una bona opció donat el volum de dedicació que van suposar-ne la preparació i els aprenentatges que el grup va adquirir.

El dissabte que havien d'anar a l'Esplai Rialles, els castors i les llúdrigues i les seves caps van agafar el primer tren del matí que sortia cap a Barcelona. Tothom duia la motxilla preparada: la tovallola, les xanquetes d'aigua, el banyador, l'esmorzar i unes ganes enormes de poder-se trobar, per fi, cara a cara amb infants sords. També un xic nerviosos perquè havien de recuperar els aprenentatges fets, els havien d'usar i haurien de dinamitzar l'activitat que s'havien preparat. Les caps van aprofitar

el viatge per recordar algunes qüestions a tenir en compte en arribar a l'esplai:

- Parlar sempre mirant els infants de l'esplai a la cara.
- Dir 'hola' i 'bon dia' en llengua de signes en entrar al local.
- Demanar el que no sabessin a les monitores de l'esplai.

A més a més, van aprofitar el viatge per repassar alguns mots en LSC i l'activitat de l'estrella, que era la que havien preparat i la que haurien de dinamitzar.

En arribar a l'Esplai Rialles, ja els estaven esperant les monitores i els infants amb el banyador posat per començar ben aviat la gimcana. Ràpidament els infants de l'agrupament van saludar dient 'hola' en LSC i mirant com els altres infants els responien. La coordinadora, després de saludar-los, els va dir que es podien canviar de roba a la sala del final, cosa que van fer instantàniament, abans d'afegir-se al semicercle que formaven la resta d'infants. Els monitors de l'esplai van treure els audiòfons als infants del seu grup i els castors i les llúdrigues els miraven bocabadats. Quan tots van estar preparats, la coordinadora (parlant i fent signes) va presentar les dues entitats i va proposar que cadascú digués el seu nom. Els infants es mostraven entusiasmats, tant els de l'agrupament com els de l'esplai. Es miraven sense dir res, s'acostaven amb timidesa i se somreien.

Abans de començar la gimcana les monitores van separar els infants en tres grups barrejant els de l'esplai amb els de l'agrupament. La coordinadora va explicar-los el primer joc que farien: els membres de cada grup s'havien d'asseure en fila i passar-se un cubell ple d'aigua per sobre les espatlles fins arribar al final. Els infants reien, es tocaven per avisar-se i es mullaven. Tots somreien i cada cop hi havia més proximitat entre ells. El segon joc era semblant, però en comptes d'estar asseguts, els participants estaven drets. I el tercer era igual que el segon però amb la complicació de tenir tres cubells.

Els castors i les llúdrigues van participar en tots els jocs i van gaudir fent-los i mullant-se, però ara els tocava fer un altre paper. Havien d'explicar en què consistia el joc que havien preparat i havien de dinamitzar-lo. La cap que estudia LSC va fer seure'ls i va traduir tot el que van dir. Nerviosos per ser el centre d'atenció, van explicar perfectament en què consistia el joc. Els van dir que mantindrien els mateixos grups que ja tenien fets i que es col·locarien asseguts en forma d'estrella.

Per fer-ho sortiria un nen de cada grup, que seuria al mig, i la resta del grup s'aniria en col·locant darrere del seu representant. Quan tots estaven asseguts, els infants de la unitat de CiLL que explicaven el joc van assignar un número de l'1 al 8 a totes les persones que hi participaven. Llavors, una de les caps va dir, amb so i amb llengua de signes, un número. Qui el tenia, havia d'anar ràpid al mig de l'estrella, agafar un got i omplir-lo d'aigua, donar una volta a l'estrella corrent per fora, tornar al mig a deixar el got i anar a seure de nou al seu lloc. Els infants van jugar-hi una bona estona, van riure i van passar-s'ho d'allò més bé.

Després, van esmorzar plegats a dins l'esplai. Va ser un moment en què els contactes es feien més evidents i en què els infants s'apropaven més, demanaven més coses als monitors i, fins i tot, als infants. Un nen del cau va demanar a una de les monitores de l'esplai com podia preguntar a una persona si era oient, la monitora li ho va explicar i ell va demanar-ho a un company de l'esplai. Aquest li va contestar, amb signes, que ho era una mica. El mateix castor, que es va veure valent i segur, va demanar-ho a més infants i, quan aquests contestaven alguna cosa que ell desconeixia, no dubtava dirigir-se a qualsevol monitora perquè li ho aclarís. Tots els infants, quan van haver acabat d'esmorzar, van sortir a jugar a fora.

El temps va passar volant i de seguida va ser l'hora de tornar cap a Vic. La unitat de Castors i Llúdrigues va acomiadar-se de tots els infants de l'esplai dient i fent 'adéu' i 'gràcies'. La coordinadora va acompanyar-los a la porta i els va dir que estaven convidats a anar-hi sempre que volguessin i que era una llàstima que s'acabés el curs perquè hagués estat molt interessant fer més coses plegats.

Dit això, tota la branca va dirigir-se a l'estació i va agafar el tren direcció a Vic. Durant el viatge, els infants estaven entusiasmats i se sentien segurs i valents: havien pogut relacionar-se amb altres nens i nenes d'una altra ciutat que, a més, tenien una discapacitat auditiva i havien sabut explicar-los una activitat i dinamitzar-la amb l'ajuda de les caps. Havien après un munt de coses, doncs, que de ben segur no oblidaran fàcilment.

Els castors i les llúdrigues presenten el projecte

Després d'haver fet el servei, els castors i les llúdrigues del Tsunami van tenir l'ocasió d'ensenyar el que havien après a tots els seus companys i a totes les seves companyes de les altres unitats de l'Agrupament i també als pares i a les mares. I per fer-ho van aprofitar l'entrega de fulards, que durava dos dies.

Els nois i les noies de tot l'Agrupament van passar la nit del dissabte en una casa de colònies i els pares i les mares van anar-hi el diumenge al matí, dia en què la unitat de CiLL va donar a conèixer els projectes que havien fet durant el curs. Situat davant de tothom, van explicar que primer van aprendre jocs amb els seus avis i amb les seves àvies, després van anar a la residència de Tona perquè els n'expliquessin de nous, a continuació van començar a comunicar-se amb LSC, van preparar jocs per fer amb infants amb una discapacitat auditiva, van conèixer persones sordcegues i van anar a Barcelona a preparar un trosset d'una gimcana d'aigua per infants sords i els seus germans. Mentre els castors i les llúdrigues explicaven tot el procés del seu projecte, la cap que estudia LSC ho anava traduint. Quan van acabar, cada infant va comunicar a tots els espectadors el seu nom amb LSC.

Per acabar, les caps van voler recompensar tots els participants amb un petit obsequi per recordar el gran projecte que havien desenvolupat i portat a terme amb tant d'èxit. Van regalar a cada infant un taulell amb el joc del tres en ratlla pintat i, a darrere, una frase de cada infant sobre el seu progrés personal.

Fem un cau inclusiu⁸

L'AEiG Sant Ferran, de Minyons Escoltes i Guies de Catalunya, està vinculat a la paròquia de Sant Ferran de Barcelona. En són membres uns seixanta nois i noies i els responsables en són una dotzena de caps. El curs 2010/2011, va celebrar el 30è aniversari, durant el qual va organitzar diferents activitats amb caps, famílies i infants que han passat per l'agrupament al llarg d'aquests anys. També es van destinar alguns espais per organitzar activitats de projecció al barri i a l'entorn més proper.

La unitat de Ràngers i Noies Guia⁹, en la qual se centra aquest relat, estava formada per vint-i-tres infants d'entre onze i catorze anys. Durant el curs van dur a terme un projecte d'Aprenentatge Servei relacionat amb les discapacitats i, per fer-ho, van col·laborar amb el Centre de Recursos de l'ONCE –situat al costat del cau– i amb l'Associació d'Amputats Sant Jordi, lloc on treballa el pare d'un nen de l'agrupament. La finalitat era poder aprofundir en la realitat de les persones que viuen amb una discapacitat i veure què hi podia aportar el grup per millorar-ne la qualitat de vida.

Els nois i les noies, a mesura que van desenvolupar el projecte, van adquirir coneixements sobre les persones que pateixen visió reduïda i ceguesa i, en diferents moments, van fer exercicis per intentar posar-se en el lloc d'aquest col·lectiu. A més a més, es van anar fent accions destinades a conscienciar l'entorn i els mateixos infants tant de les competències i dels recursos personals que tenen les persones amb discapacitats com de les dificultats amb què es troben en el seu dia a dia, amb l'objectiu de millorar-ne la integració.

El relat explica com l'equip de caps va guiar les diferents fases del projecte.

8. L'etnografia d'aquesta experiència ha estat realitzada per Àlex Muñoz, que el curs 2010-2011 era coordinador de projectes de Minyons Escoltes i Guies de Catalunya.

9. Les caps de l'AEiG Sant Ferran són: Anna Arias Ortega, Clàudia Cantero Vázquez i Pau Albert Perarnau.

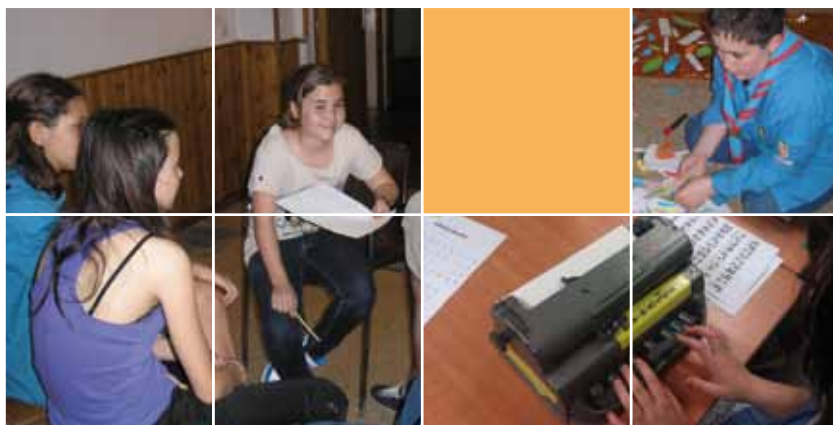
Des de l'elecció de tema, que van proposar ells mateixos, passant per la fase de formulació d'interrogants, la planificació i la realització del servei. El servei va consistir a dur a terme un seguit d'activitats per conscienciar el barri de la problemàtica amb què viuen les persones amb discapacitat física. També s'hi inclou l'avaluació i la reflexió dels joves sobre allò que van fer i van aprendre.

Proposta del tema i motivació del grup

En començar el curs, els caps de la unitat de Ràngers i Noies Guia es van plantejar com motivar els nois i les noies per fer el projecte d'aquest any. Tenien clar que volien incorporar-hi una acció de servei a la comunitat. Una possibilitat que brindava el barri era fer un projecte vinculat a les persones amb ceguesa. La proximitat del centre de recursos pedagògics de l'ONCE els permetria ajudar a desenvolupar-lo i a col·laborar-hi. Mai no havien realitzat cap activitat conjunta i van pensar que seria una bona oportunitat per establir lligams amb aquesta entitat i aprofitar el vincle per incrementar, en els nois i les noies, el coneixement i la relació amb l'entorn.

Volien que el projecte d'Aprenentatge Servei no només estigués centrat en la ceguesa sinó en qualsevol tipus de discapacitat, un tema nou que mai s'havia treballat a l'agrupament. L'oportunitat els va arribar de la mà de dos dels caps, estudiants d'arquitectura, que es van plantejar que podien aprofitar els seus coneixements sobre barreres arquitectòniques, problema amb el qual s'enfronta bona part de la població que té alguna discapacitat física.

L'objectiu inicial dels caps era sensibilitzar els infants envers les persones cegues o que fan ús d'una cadira de rodes, per tal que es plantegessin una acció orientada a millorar-ne la realitat. Per motivar-los, van partir d'activitats que els ajudessin a generar interès sobre les discapacitats i així encetar el projecte.

La presentació del projecte al grup es va fer mitjançant un circuit que consistia en un joc de relleus. Cada equip havia de completar el circuit, veient-hi una vegada i després amb els ulls tapats. En primer lloc, hi havia una prova que era el joc de la xarxanxa, seguidament havien de passar fent ziga-zaga entre tres màrtegues i, un cop superades, feien vuit voltes sobre si mateixos amb el dit a terra per agafar, finalment, un macarró, tornar corrent a l'inici i deixar-lo dins un cercle pintat a terra. Els caps van ser els primers a fer el recorregut per tal d'explicar-ne les diferents activitats.

La primera volta –que els infants feien amb els ulls oberts– va ser molt ràpida. Una vegada acabada, els grups es van distribuir per parelles: un dels membres es taparia els ulls amb el fulard i l'altre el conduiria només fent servir ordres verbals, sense tocar-lo. En el moment de fer el circuit, molts dels nois i les noies van agafar la seva parella per evitar que sortís de l'espai de joc, ja que la desorientació li'n feia travessar els límits.

Des del moment en què es va iniciar el projecte, els caps van aprofitar les quatre patrulles que funcionen habitualment a la unitat. Cada patrulla està formada per cinc o sis persones –una de les quals assumeix el rol de responsable. Així, en arribar al cau, cada cap de patrulla va preguntar als seus companys sobre allò que acabaven de fer: si els havia resultat molt difícil recórrer el circuit amb els ulls tapats, com s'havien sentit, si qui els guiava ho feia bé, com se sentien quan eren ells els que feien de guies o si creien que ho faria millor una persona cega. En general, els adolescents pensaven que guiar la seva parella només amb la veu era molt complicat i que, quan no hi veien, no entenien bé les ordres que els donaven i havien d'estar més atents. Tothom compartia la sensació d'inseguretat i de desorientació que generava la manca de visió. A més, van comentar que, per a ells, era avorrit fer les coses sense veure-hi, però tanmateix pensaven que una persona cega, en tenir més experiència, ho podria fer molt millor. Els caps, a partir d'aquestes primeres reflexions, els van preguntar si els agradaria saber com és la vida quotidiana d'aquestes persones cegues i com se senten. Amb aquestes preguntes volien ajudar el grup a obrir el tema del projecte.

Aprofundiment en la temàtica per implicar-hi els nois i les noies

Els caps van dedicar la següent sessió a que els rangers i les noies guia, distribuïts per patrulles, proposessin preguntes i interrogants sobre aspectes que els interessaria conèixer de les persones amb ceguesa o amb altres discapacitats. L'equip educatiu havia fet aquesta activitat prèviament i això els va permetre orientar les qüestions formulades pel grup i generar-ne d'altres.

Als nois i les noies no els va costar gaire fer-ho i algunes es van repetir en diferents grups: com se senten les persones cegues?; què veuen?; què els ha passat?; quines aficions tenen i com les fan?; com veuen la vida o el món?; com es relacionen?; etc. D'altres només apareixien en alguna de les patrulles: com saben, els cecs, quan han de creuar el pas de vianants?; és difícil, l'idioma dels cecs?; com l'aprenen?; com s'ho fan els discapacitats físics, per viatjar en transport públic?; com cuinen, com es vesteixen, com es dutxen?; com es relacionen els sordmuts?; qui no té braços, com agafa les coses?; com pot un cec de naixement conèixer els colors?; etc. A la vegada que apareixien aquestes qüestions, eren els mateixos nois i noies els que intentaven trobar-hi una resposta. Els caps, distribuïts també en les patrulles, els deixaven provar sort. El resultat era que sortien nous dubtes. Els caps, de tant en tant, aportaven noves incerteses a les respostes que donaven els infants i plantejaven interrogants que ja portaven pensats.

La posada en comú del treball fet en grups va permetre unificar inquietuds, afegir matisos a les preguntes d'altres grups i agrupar les que eren comunes. Després d'una estona de debat, es van afegir les següents qüestions: els cecs, com s'orienten pel carrer? És hereditària la ceguesa? Com es relacionen? Quins tipus de ceguesa hi ha? Veuen els colors? Com és el seu dia a dia? Com fan les feines de casa? Necessiten llum? Per què porten ulleres? Fan activitats d'oci? De quin tipus? Com és la seva educació? On compren els llibres? Com aprenen Braille? Hi ha artistes cecs? Com i qui entrena els gossos pigalls?

Per tal de mantenir l'interès pel projecte fins al següent cau, els caps van demanar-los que cadascú triés un interrogant i que en busqués informació. Tothom va marxar a casa amb alguna pregunta per resoldre. Els caps també van suggerir que si se'ls acudien noves preguntes, les apuntessin. Al llarg de la setmana, ells també van buscar informació relacionada amb els interrogants plantejats pel grup, per tal de

«El dia de la festa final era increíble veure com estaven d'involucrats en el projecte! Ho van viure de debò! Estaven emocionats!»

poder fer un acompanyament proper i eficaç. I es van posar en contacte amb dues entitats: l'ONCE i l'Associació d'Amputats Sant Jordi. Amb la primera van acordar que més endavant concretarien una visita als locals que té al barri. La segona, aprofitant que hi treballa el pare d'un noi de l'agrupament, es va oferir a facilitar-los cadires de rodes, bastons per cecs i ulleres de visió reduïda, material que els caps consideraven imprescindible per poder organitzar una descoberta pel barri, en què els nois i les noies assumissin el paper de persones amb algun tipus de discapacitat.

Posem-nos en el lloc de l'altre

Dies després, els caps van organitzar una gimcana pel barri a partir de quatre recorreguts, que tenien en comú el pas per diferents barreres arquitectòniques. Cada patrulla s'havia d'organitzar de manera que: un d'ells anés en cadira de rodes, un segon membre del grup portés els ulls tapats i un bastó, el tercer prengués notes i el quart fes fotografies. I, al llarg de la gimcana, tothom hauria d'haver passat pels diferents rols. Abans de començar, els caps van demanar que anotessin i fotografiessin els obstacles i les barreres arquitectòniques que detectessin durant el recorregut. També van lliurar un mapa a cada patrulla, en el qual apareixia senyalitzada la ruta que havia de fer i un petit qüestionari que haurien de portar contestat en tornar al cau. Les preguntes les van llegir els caps en veu alta: quines barreres arquitectòniques us heu trobat des del punt de vista dels cecs? I per les persones que es desplacen amb cadira de rodes? Què poden fer uns i altres al parc? Poden agafar el metro? Quins equipaments estan adaptats als cecs? I quins a les persones que van amb cadira de rodes? Havent-les llegit, alguns nois i noies van demanar què volia dir 'equipaments adaptats' i 'barreres arquitectòniques', informació que els educadors van poder aportar perquè la portaven preparada.

Mentre feien els circuits, els nois i les noies no paraven de fer comentaris i de queixar-se en veu alta: «Quin rotllo, aquesta cadira va malament, es gira sola!»; «Ai, que caic! La vorera esta inclinada!»; «El bastó no em serveix per a res, continuo topant amb tot!»; «Què hi ha aquí, que no puc passar?»; etc. Cada patrulla anava prenent nota d'allò que trobava que estava ben adaptat, responent les preguntes que tenien i fent fotografies. En el mapa, hi marcaven els punts negres del recorregut i també els espais que trobaven que estaven adaptats, com ara un supermercat amb rampa a l'entrada o els ascensors per baixar al metro.

En arribar al cau, les patrulles es van reunir per acabar de respondre el qüestionari. Després el van posar en comú, van veure les fotografies fetes per cada grup i van compartir l'experiència viscuda. Els caps plantejaven preguntes orientades a treure el màxim profit de l'activitat. La majoria dels nois i les noies comentaven que els havia resultat molt cansat anar en cadira de rodes i que els havia sorprès que molta gent, en veure'ls, no s'apartava ni els deixava passar. Una de les patrulles va aportar un nou interrogant: a la parada de l'autobús s'havien qüestionat com s'ho feien els cecs per saber quin autobús havien d'agafar. La pregunta es va afegir al llistat del dia anterior. La conversa va avançar cap a les dificultats que han de vèncer els col·lectius de persones cegues i d'aquelles que es desplacen en cadira de rodes en el seu dia a dia. Abans de marxar els caps van demanar al grup que expliquessin la informació que havien trobat al llarg de la setmana sobre els interrogants que cadascú s'havia endut a casa. La van posar en comú i en van sorgir altres de nous com ara el número de semàfors adaptats que hi ha a Barcelona.

Durant la setmana següent, els caps es van entrevistar amb un dels mestres del centre de recursos de l'ONCE. Li van demanar si seria possible que els nens de l'agrupament fessin una visita al centre, la qual els permetés adquirir coneixements sobre les persones cegues o les que tenen visió reduïda. El mestre, a banda d'acceptar la proposta dels caps, els va oferir la possibilitat que els infants de l'agrupament elaboressin dibuixos per decorar la festa de Sant Jordi que celebren amb els alumnes que assistien a l'ONCE. Els dibuixos s'haurien de realitzar en relleu per tal que els poguessin reconèixer i pintar els infants cecs. A més a més, també els va deixar vídeos de l'entitat, un material que els permetria incorporar nous aprenentatges en el projecte i ajudaria els rangers i a les noies guia a saber més coses sobre les persones amb discapacitat visual i motriu.

Un moment d'aturada

Amb la voluntat de mantenir viu el projecte i lluitant contra un calendari gens favorable a la continuïtat d'aquest, l'equip de caps s'esforçava per buscar espais diferents per tal de recuperar el tema. Així, durant una de les excursions, van organitzar una activitat destinada a recordar, reflexionar i valorar el que havien fet fins aquell moment. Cada patrulla, mitjançant un dibuix o una representació teatral, havia d'expressar allò que havia après al llarg del projecte. Els infants van fer memòria de tot intentant concretar els aprenentatges adquirits fins al moment. Una vegada fet el treball en petit grup, ho van exposar a la resta de companys i companyes.

Els elements que van aparèixer reiteradament van ser les dificultats amb què es trobaven les persones amb discapacitats per desplaçar-se per la ciutat, les barreres arquitectòniques i els recursos de què disposen les persones cegues per orientar-se.

Dies més tard, els caps van portar al cau diferents notícies de premsa que recollien temes actuals sobre les persones cegues o amb visió reduïda amb la finalitat d'aportar idees per inspirar possibles serveis. Arrel de tot aquest treball, la unitat va decidir fer una acció en benefici de les persones cegues o amb discapacitat física. Aquesta vegada la feina que els nois i les noies havien de fer al llarg de la setmana era pensar propostes de servei que fossin assumibles pel grup.

És l'hora de pensar un servei

La trobada del següent dissabte es va iniciar amb el visionat d'un documental que relatava el dia a dia de persones amb visió reduïda. El protagonista era un jove d'un altre agrupament que molts infants coneixien de veure'l pel cau i en algun campament, però que curiosament no sabien que fos 'gairebé cec'. Es van sorprendre de la quantitat de coses que les persones que tenen una visió molt limitada poden fer sense ajuda, com ara caminar sense ensopegar. Entre tots van recuperar informació d'una altra sessió en què un dels nois havia portat una notícia que recollia diferents tipus de ceguesa i afirmava que només un petit percentatge dels cecs ho són al 100%.

Per fer les propostes de servei, es van dividir en patrulles. Alguns nens havien pensat accions concretes. D'altres, però, trobaven que era molt difícil fer res útil per a les persones amb discapacitats. Els caps anaven passant pels diferents grups per ajudar-los a relacionar els aprenentatges amb experiències que havien tingut i animant-los a donar idees per fer un servei. La posada en comú va ser molt rica. Les propostes eren apuntades en un mural i consistien a: fer un àpat o taller de cuina, organitzar un cau obert o un paint ball amb els infants de l'ONCE, fer una gimcana pel barri amb persones cegues, anar a veure una pel·lícula, muntar un taller de música i concerts, preparar una obra de teatre adaptada, fer una exposició on es vegin les barreres arquitectòniques en un mapa, fer una discoteca, convidar els nois de l'ONCE als concerts del 30è aniversari del cau, escriure una revista en Braille, treure les barreres arquitectòniques del cau, llegir un llibre i gravar la veu, ajudar a fer decorats per Sant Jordi i donar a conèixer a l'Ajuntament les barreres arquitectòniques que havien detectat el dia de la gimcana pel barri.

Una vegada les van tenir totes escrites, els nois i les noies –amb l’ajuda dels caps– van agrupar-les per tal de formular-ne altres de noves més complexes i realistes. Algunes propostes van caure per si soles, ja que en llegir-les en veu alta els mateixos adolescents les descartaven perquè no els agradaven o no les veien factibles. Si bé al començament semblava difícil arribar a un consens, finalment el grup va acordar un servei principal i altres accions puntuals. La proposta de servei amb què estava d’acord tota la unitat era fer un cau conjunt entre l’agrupament i els nois de l’ONCE en què s’organitzés una gimcana. Les tres accions extres consistien a ajudar a decorar la festa de Sant Jordi dels locals de l’ONCE, gravar un llibre per deixar-lo a la biblioteca de l’ONCE i fer un estudi de les diferents barreres arquitectòniques detectades al barri per exposar-lo en un espai públic.

Primera acció de servei

Aprofitant que aviat seria la diada de Sant Jordi, els caps van proposar a la unitat fer una de les accions de servei que havien escollit: ajudar a decorar el centre de recursos de l’ONCE. Cada noi i noia hauria de dibuixar en relleu alguna figura estretament vinculada amb la llegenda de Sant Jordi.

Després de repartir cartolines, cada membre del grup va fer un dibuix a llapis. Mentrestant els caps els donaven indicacions: «No feu molts detalls perquè, si no, després no podran identificar amb el tacte allò que heu dibuixat»; «Mireu de fer el dibuix el més gran possible perquè quedi clara la figura i es pugui resseguir amb els dits». Aquests recordatoris ajudaven a tenir present el col·lectiu al qual s’adreçaven i els animava a posar-se en el lloc de les persones cegues. Seguidament els caps van explicar com es passen els dibuixos a relleu i van mostrar un model que havien elaborat en la seva visita a l’ONCE. A sota de la cartolina, s’hi havia de posar un cartró i, a continuació, resseguir el contorn punxant amb el bolígraf.

El cartró de sota permetia que els forats quedessin ben marcats i, per tant, que es poguessin percebre amb el tacte, fet que facilitaria als nens cecs reconèixer les figures.

Quan tots els dibuixos van estar acabats, un noi i una noia van anar a trobar-se amb el grup Castors i Llúdrigues. Els van explicar que estaven fent un projecte per conèixer com viuen les persones cegues i que havien fet dibuixos per decorar el centre de recursos de l'ONCE el dia de Sant Jordi. Alguns petits van fer preguntes sobre aquesta entitat i si hi havia gent que vivia allà. Els rangers i les noies guia van aprofitar aquestes preguntes per explicar-los allò que sabien i també per convidar-los a pintar els dibuixos. Així ells també podrien col·laborar en la decoració dels locals veïns de l'ONCE: una manera senzilla d'acostar el projecte a altres unitats de l'agrupament. Els van indicar que les il·lustracions tenien relleu perquè les persones cegues els poguessin reconèixer amb el tacte, van contestar algunes demandes sobre com ho havien fet i per què no havien posat més coses a cada dibuix i, finalment, van aconseguir que la unitat de Castor i Llúdrigues acceptés pintar els dibuixos. Tot i això algun d'ells volia provar de fer dibuixos 'amb relleus' i als rangers i les noies guia els va semblar bé. Tal i com estava previst, dilluns, una de les caps va portar els dibuixos a la responsable de la biblioteca de l'ONCE, amb qui va concretar una visita al centre dels nois i les noies de l'agrupament.

L'organització per comissions

L'equip de caps va aprofitar els campaments de Setmana Santa per reunir el grup i començar a preparar els serveis que tenia pendents: la gimcana i la gravació d'un llibre per deixar-la a la biblioteca de l'ONCE. Tot fent propostes de possibles comissions, els mateixos nois i noies es van adonar que el temps se'ls tiraria a sobre i les propostes es van centrar en l'organització de la gimcana. Les més consensuades van ser: demanar espais; parlar amb l'ONCE; preparar cartells per fer-ne difusió; organitzar jocs, esports i tallers adaptats; preparar una exposició; comprar material i comprar menjar per berenar. A partir d'aquest primer llistat de feines es van crear les comissions de treball. Van sortir-ne quatre: l'especialista en barreres arquitectòniques, la d'esports, la de jocs i la de tallers. Les comissions es van formar seguint les preferències i habilitats de cadascú, malgrat que els caps van haver d'animar alguns nois a canviar de comissió per tal d'equilibrar la distribució dels nois i de les noies. Com a sorpresa, l'equip de caps va donar la notícia que tenien concertada una visita a l'ONCE i van aprofitar per demanar a cada comissió que pensés preguntes o consultes que volguessin fer durant la visita per preparar millor les seves activitats.

En sessions posteriors i abans de començar el treball per comissions, tota la unitat junta va fer una pluja d'idees sobre accions que haurien de realitzar prèviament al servei. Van sorgir idees com ara fer cartells per difondre l'esdeveniment al barri, concretar l'espai on fer l'activitat, demanar material, fer el pressupost per comprar el berenar o preparar els cartells. Després, van ser les comissions les que van suggerir activitats de les quals responsabilitzar-se. L'encarregada de l'estudi sobre les barreres arquitectòniques va creure oportú fer una exposició –durant la gimcana– destinada a difondre allò que havien treballat durant el curs i donar a conèixer al barri la realitat dels veïns amb ceguesa i amb visió reduïda. La d'esports va proposar fer un partit de futbol amb els ulls tapats i un altre de bàsquet amb cadires de rodes. La de jocs van fer un llista de jocs destinats a prendre consciència de les dificultats que es poden trobar les persones que tenen alguna discapacitat. I la de tallers va pensar a fer un taller de creació de dibuixos amb relleu. Després del treball per comissions, es va tornar a ajuntar tot el grup per elaborar un llistat de temes a parlar amb els responsables de l'ONCE el dia de la visita. La primera qüestió que volien tractar era la participació dels infants amb visió reduïda que assisteixen habitualment a l'entitat, ja que la gimcana inclouria jocs adaptats a la seva situació. També volien aprofitar la visita per demanar material divers: tríptics o informació impresa per fer-ne la difusió, una pilota amb picarols per jugar el partit de futbol, material adaptat a les persones cegues o bé pensat per sensibilitzar altres persones.

Visita al centre de recursos de l'ONCE

La finalitat a la visita de l'ONCE era doble: adquirir nous coneixements sobre les persones cegues o amb visió reduïda i demanar ajuda per a la realització de la gimcana i de l'exposició. La responsable de la biblioteca de l'organització va ser l'encarregada de presentar el centre i fer les activitats amb la unitat. A la biblioteca, els va explicar que el sistema Braille és el que usen les persones cegues per comunicar-se de manera escrita i que

«Tot i les dificultats i el calendari apretat, ens en vam sortir!»

es basa en el tacte, motiu pel qual la impressió del codi es fa en relleu. Va repartir una plana a cada noi i noia en què se n'explicava el funcionament i l'alfabet, i ella la va llegir en veu alta. La bibliotecària va proposar un joc en què ella deia una lletra en veu alta i els adolescents havien de dir quins punts la formaven en Braille. A continuació, els va mostrar la màquina de Perkins, que s'utilitza per escriure en Braille, i que consta de sis tecles, cadascuna de les quals és un punt del codi. Així, en escriure una lletra, havien de prémer les tecles corresponents. Els infants es van posar per parelles i havien d'escriure el seu nom amb la màquina. Mentrestant, l'educadora va portar un mural que havia preparat amb el dibuix d'un arbre amb fulles i va repartir a cada parella el vers d'un poema perquè el mecanografiessin. Una vegada escrits en Braille, els havien de retallar en forma de fulla i penjar-los al mural de l'arbre. També li van demanar si sabia llegir amb els dits i ella va dir que no, que ella llegia mirant els punts.

La segona activitat va ser la realització d'un conte. Va portar unes cartolines, unides de tal manera que formaven un llibre. A la portada, hi havia dibuixada una mà pintada de diferents colors. Va demanar que cadascú hi dibuixés la seva amb els ulls tancats, resseguint-la, i després que la pintés de diferents colors. Com que tenien els ulls tapats només podien saber amb quins colors la pintaven recordant l'ordre en què estaven col·locats a la taula, davant seu. Conforme acabaven de pintar les mans, les retallaven i les enganxaven a les cartolines, que posteriorment acabarien component el conte «La mà de molts colors». Algunes parelles van escriure amb la màquina de Perkins paràgrafs del conte que l'educadora els havia dictat, feina que requeria tota la seva concentració.

La tercera activitat simulava un joc de bitlles. El material eren ampolles plenes de sorra i una pilota. Cada infant portava un antifàs. Una altra vegada per parelles, un dels dos s'havia de col·locar al costat de les bitlles i l'altre, amb els ulls tancats, agafava la pilota. El primer, que estava al costat de les ampolles, picava de mans per orientar el company que havia de llençar la pilota esforçant-se a tombar les bitlles. La bibliotecària els va dir que havien d'estar molt atents i fer servir l'oïda, ja que per escoltar bé els cops calia que estiguessin en silenci.

La tornada a la biblioteca la van fer pels passadissos del centre amb els ulls tapats. Allà, els rangers i les noies guia van explicar-li per què estaven interessats a conèixer els locals de l'ONCE i quina era la seva intenció: estaven fent un projecte sobre les persones cegues i volien fer una gimcana adaptada per tal que hi poguessin participar

infants cecs o amb visió reduïda. Li van dir que creien que ella els podria donar alguns consells sobre com fer-ho, ja que cap d'ells estava acostumat a tractar amb persones invidents. A la bibliotecària li va agradar força la idea i els va dir que l'activitat que estaven organitzant era un tema molt seriós i que havien de tenir molta cura en la manera de fer-la. Els va explicar que si alguna persona cega anava a la gimcana havien de tenir molt clar com acollir-la perquè no se sentís incòmoda. I també els va descriure com s'havien de presentar a una persona cega: quan aquesta se'ls apropés, ells havien de dir, en primer lloc, 'hola' i el seu nom. Va insistir en la importància de parlar-li, ja que la persona cega nota quan hi ha algú altre davant seu i se sent incòmoda si aquest no li diu res. Després, li havien de donar la mà per saludar-la, ja que si la tocaven sense haver-hi parlat abans es podria espantar, perquè no sabia qui l'estava tocant. Els nois, per parelles, van fer pràctiques per presentar-se a una persona invident.

A continuació, els va ensenyar què havien de fer per guiar algú. En primer lloc havien de saber que només es guia si l'altre ho vol o ho demana, ja que sovint les persones sense visió completa són més autònomes del que ens pensem i no necessiten aquest ajut. Si finalment havien de fer de guies, s'haurien de posar al costat de la persona invident i ella ja els agafaria i els seguiria. També els va comentar que en el cas que es trobessin amb alguna persona acompanyada per un gos pigall, no l'havien de tocar perquè estava treballant i el distraïrien. Els nois i les noies van estar molt atents i receptius a tots aquests consells.

Per acabar la sessió, els rangers i les noies guia van demanar-li materials i recursos per fer jocs i tallers adaptats que poguessin ajudar a conscienciar els veïns del barri sobre la realitat de les persones cegues o amb visió reduïda. La bibliotecària els va lliurar un document amb un recull de diferents jocs que s'havien elaborat des del Departament d'Educació Física de l'ONCE i els va animar que fessin l'activitat del conte de «La mà de molts colors». També els va suggerir que enviessin un correu electrònic a l'encarregat de material del centre per demanar-li una pilota de picarols per fer-la servir el dia de la gimcana. En acomiadar-se, els va felicitar per la seva preocupació i el seu interès per aquest col·lectiu i els va convidar a tornar-hi més endavant. La unitat també li va agrair a ella tot el que els havia ensenyat. Una vegada fora del centre, els nois i les noies no paraven de parlar de tot el que havien vist i après. Tots tenien noves idees per incorporar a la gimcana i tots tenien moltes ganes de posar-se a treballar. Estaven convençuts que la seva activitat ajudaria a conscienciar les persones del barri.

El treball per comissions

Pocs dies després de fer la visita a l'ONCE, cada comissió de treball va rebre un correu electrònic dels caps. A la comissió de difusió, li van proposar pensar idees per elaborar un cartell de difusió de la gimcana. A la de jocs, li van enviar un document amb materials sobre jocs que els havien donat els responsables de l'ONCE. La comissió que preparava l'exposició va rebre una presentació de diapositives sobre els gossos pigall i, a les de tallers i d'esports, els van demanar que portessin un llistat de possibles activitats per practicar a la gimcana. Durant unes setmanes el treball de les comissions es va intensificar i els nois i les noies, amb l'ajut dels caps, es van dedicar a avançar feina.

La comissió de difusió es va centrar en la realització del cartell. Van decidir que el títol de la jornada seria «Cau inclusiu» i que, en lletra més petita, hi escriurien «organitzat pels rangers i les noies guia del Sant Ferran». També van decidir posar en lletra ben visible la data, el dia de la setmana, l'hora i el lloc on es faria la gimcana. Seguidament el van imprimir i en van fer les còpies necessàries per poder fer-ne difusió a les escoles dels infants del cau, a la parròquia i a altres agrupaments propers. Aquesta comissió també es va encarregar de demanar al poliesportiu del barri que els deixessin unes pistes per ocupar-les el dia de l'activitat. Un dels membres del grup, i soci del poliesportiu, va parlar amb el responsable de l'espai per demanar-li si les podien utilitzar i aquest no hi va posar cap inconvenient.

La comissió d'esports va recuperar algunes idees de la seva visita a l'ONCE. Volien combinar esports per a persones amb visió reduïda amb d'altres per a persones que es desplacen amb cadires de rodes. Com que a les pistes del poliesportiu hi havia cistelles, van decidir jugar a basquet amb cadires de rodes. Al grup li va resultar complicat trobar esports per fer amb persones amb disminució visual. Finalment, es van decidir pel joc de bitlles que havien après a l'ONCE. Buscant per Internet dos nois van descobrir el golbol, un esport que es practica en un camp amb dues porteries entre dos equips de tres jugadors amb visió nul·la i l'objectiu del qual consisteix a llançar la pilota per ficar-la a la porteria contrària. Aquesta pilota porta picarols i, basant-se en el so, l'equip contrari l'ha d'interceptar. A la resta del grup li va agradar la idea i la van incloure en les activitats de la gimcana. Una vegada decidits els esports, els infants van demanar ajut als caps per aconseguir la pilota de picarols i les cadires de rodes.

La comissió de tallers també va incorporar una de les activitats fetes a la l'ONCE: el conte «La mà de molts colors». Aquesta mateixa comissió s'encarregava d'organitzar el berenar. Van fer una llista i van acordar comprar sucs, batuts de cacau, croissants, xocolata, gots i tovallons. Van estar estona fent càlculs de quantes persones podrien participar-hi i quants diners necessitarien. Quan van enllestir la feina, van decidir acabar de decorar el mural de l'arbre i el conte que havien fet a l'ONCE per exposar-lo en l'espai on es faria el taller.

La comissió de jocs tenia moltes propostes, però n'havia de seleccionar només quatre o cinc. Van prioritzar els jocs fàcils i que ajudaven a sensibilitzar la població. El primer joc seleccionat va ser el tir al peu, que consisteix a passar-se la pilota entre dos, operació que es fa complicada perquè, a part de les dues persones, hi ha una filera de jugadors que tenen els ulls tapats i que intenten interceptar la trajectòria de la pilota. El segon joc triat va ser el submarí, en el qual els membres de cada grup, a excepció d'un, s'han de situar en filera i amb els ulls tapats. L'únic que hi veu és l'últim de la filera, que fa de guia i dona senyals als seus companys perquè es desplacin per l'espai amb la finalitat d'interceptar un altre submarí. El tercer joc consistia a encistellar una pilota amb els ulls tapats. La cistella està situada a terra i, perquè puguin orientar el llançament, un company pica de mans al costat d'aquesta.

La comissió encarregada de preparar l'exposició era la que tenia més feina, ja que havien de detectar a quins llocs del barri hi ha barreres arquitectòniques per realitzar un mural amb el mapa de la zona i assenyalar-les-hi. Van aprofitar la informació obtinguda pels grups el dia de la gimcana pel barri, cosa que els va permetre obtenir la ubicació de barreres arquitectòniques i d'espais adaptats en el seu entorn proper. També volien preparar cartells explicant què era el sistema Braille, un gos pigall i com s'havia de guiar una persona cega. Van recopilar tot allò que havien treballat al llarg del curs i ho van ordenar

«No sabíem
si els nois
i les noies
se sentirien
motivats per
la proposta»

per decidir què hi posarien de cada tema. A mesura que els nois i les noies d'una comissió acabaven la feina s'afegien a dibuixar, a pintar i a acabar de fer els murals.

El dia de la gimcana

El dia de la gimcana la unitat va quedar per dinar tota junta i preparar la festa. Per comissions van repassar la feina que tenien per aquella tarda. La tasca més urgent era comprar el berenar i el material per elaborar els antifaços necessaris per les diferents activitats. Quan van tornar de comprar el material es van dividir i, mentre part del grup feia els antifaços, la resta va aprofitar per deixar a punt els murals.

La comissió de relacions públiques, acompanyada d'un cap, va anar a trobar-se amb una professora cega de l'ONCE que s'havia ofert per col·laborar en la gimcana: seria l'encarregada d'explicar com s'ha de guiar una persona que no hi veu. Vint minuts abans que comencés la gimcana tot era a punt. Els primers d'arribar van ser els companys de la resta d'unitats del cau; després, infants d'altres agrupaments; pares i mares, amics i amigues i gent del barri. A mesura que arribaven, eren acollits per la comissió de relacions públiques, que els explicava el sentit de la gimcana: posar-se en el lloc de les persones cegues o amb visió reduïda i de les que van amb cadira de rodes.

Els tallers van funcionar molt bé. En el de guiatge, els infants van aprendre coses que desconeixien sobre com s'ha de guiar les persones cegues, a més de quedar sorpresos en veure la facilitat que tenen per moure's. Aquest taller els va motivar molt perquè podien guiar algú per diferents espais del parc, anant més lent o més ràpid. En el taller en què s'havia de dibuixar la mà sense veure-hi, els protagonistes van ser els infants més petits. La majoria es volia endur el dibuix a casa, però altres el donaven als responsables de la comissió perquè el pengessin al mur que tenien al costat. L'espai on es van col·locar els murals de l'exposició es trobava de pas entre els dos tallers, fet que afavoria que la gent es parés a mirar i a escoltar les explicacions dels rangers i les noies guia.

A l'espai de jocs i d'esports, els participants comentaven el grau de dificultat que tenien les activitats quan duïen els ulls tapats o quan s'havien de desplaçar en cadira de rodes. Van prendre consciència de la importància de sentits com l'oïda i també de la necessitat d'una bona coordinació per desplaçar-se en cadira de rodes.

La festa es va cloure amb el berenar. Els nois i les noies de l'agrupament van repartir begudes i menjar entre tothom que hi havia assistit, mentre rebien felicitacions per la idea que havien tingut i per la bona organització de la gimcana. També la professora de l'ONCE va reconèixer la seva tasca de sensibilització al barri i els rangers i les noies guia van agrair-li la seva col·laboració. Mentre recollien les parades, adolescents i caps comentaven l'èxit de la gimcana tant pel que feia a l'organització com al nombre de participants.

Revisió del projecte

La revisió del projecte es va fer per patrulles. Els caps els van lliurar un petit guió en què es recollien els diferents moments del projecte (la descoberta que havien realitzat pel barri, la pluja d'idees, la planificació, el treball per comissions i el dia de l'activitat) per tal que avaluessin com havien anat i, tot seguit, se'ls feien dues preguntes: què havien après al llarg del projecte i què havien aportat en la millora del seu entorn.

Després d'una estona de treball per patrulles, se'n va fer la posada en comú. Més d'un grup va destacar la sorpresa del dia de la descoberta, en detectar barreres arquitectòniques al barri que no eren conscients que existissin. També van coincidir algunes patrulles en la dificultat que havien tingut per aportar idees de servei i que això es devia en bona part al fet que estaven distrets. D'altres ho reconeixien però insistien que les idees que van sorgir van ser interessants. En general els nois i les noies estaven contents del funcionament per comissions i, malgrat que creien que els havia costat establir-les, una vegada les van tenir, tots van respondre i van treballar de manera responsable. La queixa general va ser la manca de temps, que els havia impedit fer més coses i els havia donat la sensació d'anar a corre-cuita en el darrer moment. I el que més es va valorar va ser tant la visita al centre de l'ONCE com el dia de la gimcana: dos dies en què havien après molt, havien fet coses que servien per les persones cegues i, a més, s'ho havien passat molt bé. També els va agradar que tothom els felicités. L'única crítica del dia de la gimcana va ser que els va faltar berenar. Van fer curt en les seves previsions i no tothom va poder menjar i beure.

El dia de la revisió també l'equip de caps va felicitar els rangers i les noies guia pel bon treball que havien fet, perquè havien aprofitat l'oportunitat d'aprendre coses noves i tot això ho havien utilitzat per donar a conèixer la realitat de les persones que van amb cadira de rodes o que són cegues per tal de sensibilitzar altra gent d'aquesta realitat.

Llums, càmera, acció!¹⁰

Els pioners i les caravel·les de l'agrupament escolta i guia Lo Manaix de Lleida, de MEG, estan a punt de començar un projecte. Aquest curs 2010-2011 els quatre caps volem aconseguir, per damunt de tot, que aprenguin a gestionar un projecte amb autonomia (és a dir, que ells s'encarreguin de tot) i, a més a més, que tingui l'ingredient afegit del compromís social. L'ambició nostra és màxima. Avui és dissabte 23 d'octubre de l'any 2010 -el cap de setmana passat vam celebrar el pas de branca-, són quarts de quatre de la tarda i ho tenim tot a punt perquè aquest curs sigui, si ells volen, de cine!

Prenguin la decisió que prenguin, el que els espera a partir d'ara serà del tot diferent al que han viscut i fet mai al cau. És clar que el repte és tan o més gran per a l'equip de caps: per primera vegada en la nostra curta història com a agrupament tenim una branca de Pioners i Caravel·les formada per 20 nois i noies de 14 a 17 anys. Alguns d'ells són nous al cau i d'altres necessiten una atenció educativa més personalitzada. Tenim un grup nombrós i fort de tercer any, molt cohesionat perquè són amics de tota la vida i la majoria ja van començar a Llops i Daines, que hem de saber aprofitar però sense que eclipsi, en cap cas, la resta de companys. Cadascú s'ha de sentir còmode i un membre actiu de la branca en aquesta aventura que és a punt de començar.

A mesura que l'agulla dels minuts es va apropant a l'hora en punt, tothom va arribant al cau. La primera sorpresa del curs ja ens l'emportem en aquest moment i marca el punt de partida de la motivació que tenen ells per arrencar-lo: hi són tots, no hi falta ningú.

10. L'etnografia d'aquesta experiència ha estat realitzada per Andratx Badia, cap i responsable pedagògic de l'AEiG Lo Manaix de Lleida.

Llums! (o una possibilitat)

Com que avui fa una tarda agradable, sembla que el fred no vol arribar, decidim entre tots estalviar-nos les escales fins a la nostra sala i aprofitar el sol que encara ens acompanya. Asseguts en rotllana a la plaça del davant, l'equip de caps els plantegem quina idea de curs ens ronda pel cap i els llancem la primera proposta: participar en un projecte audiovisual que ens ha arribat a través de La Palma, el centre de recursos juvenils de la regidoria de joventut de la Paeria (l'Ajuntament) de Lleida, que és qui el promou. Es diu «La Palma Produccions» i consisteix a realitzar un curtmetratge, ja sigui en forma de film o bé de documental, amb les següents condicions: ha d'estar pensat i fet per grups de cinc a deu joves d'entre 15 i 25 anys; hi ha d'haver el compromís d'assistir a les sessions formatives, que tindran lloc durant els mesos de novembre i de desembre; i, el més important de tot, el termini per presentar les propostes acaba el dia 29 d'octubre, divendres vinent! En un principi, abans del febrer hauria d'estar tot enllestit.

A continuació, fem una ronda de paraula perquè cadascú expressi la seva opinió sobre aquesta proposta, si creu que és una bona oportunitat i si es veu amb cor de participar-hi i de comprometre's amb el projecte en cas que la nostra idea sigui una de les seleccionades. Ningú hi té res en contra i tothom s'engresca ràpidament a fer una primera pluja d'idees sobre les temàtiques que hi podrien tractar. N'hi ha que prefereixen fer un documental (sobre la situació del casc antic de la

ciutat, sobre les persones sense sostre, sobre el cau, sobre la rumba lleidatana o bé sobre com viatjar o sortir de festa amb un sol euro), a d'altres els motiva més fer una pel·lícula de por i n'hi ha que fins i tot proposen fer una cosa més artística com un *lipdub* o una *flashmob*, tant de moda en els dies que corren.

Les sis de la tarda s'acosten i el debat no està arribant a cap conclusió ni a cap consens evident. Per desencallar la qüestió, si volen acabar rodant alguna cosa, els caps els suggerim que es divideixin en diferents grups en funció de la idea que els agradi més, ja que les bases estableixen que el màxim de persones que pot participar en un mateix projecte audiovisual són deu i, quantes més idees presentem, també més possibilitats tindrem que ens en seleccionin alguna. Però ells prefereixen, primer, votar totes les propostes per veure quines queden descartades ja d'entrada perquè ningú s'hi vol implicar. Cadascú té dos vots que pot utilitzar per dues idees diferents, amb la qual cosa al final queden en peu aquestes tres: l'evolució que ha patit el casc antic en l'últim segle, un curtmetratge de por i un documental sobre la situació en què viuen les persones sense sostre a la nostra ciutat. Ara bé, tots tenen clar que, en cas que no siguin escollides totes tres, s'implicaran en les que resultin seleccionades.

Feta aquesta tria, ara sí que tots tenen clar en quin projecte els agradaria participar i es parteixen en tres grups d'acord amb aquest criteri. Durant la mitja hora aproximada que ens queda, han d'omplir la fitxa que presentarem abans de divendres a la Regidoria de Joventut per entrar a la fase de selecció dels projectes. Han de buscar un títol provisional i fer una petita sinopsi de la idea que tenen. Aquest n'és el resultat:

- **Grup 1:** *L'evolució*. Volem analitzar i explicar com han anat evolucionant des del 1900 fins a dia d'avui els carrers del centre històric: des del moment en què hi vivien les classes més riques fins a l'estat de degradació actual. El que volem mostrar també és com hi ha un seguit d'entitats i persones que es dediquen a revitalitzar-lo i a dinamitzar-lo perquè no s'ensorri del tot.
- **Grup 2:** *L'aventura del Pol*. El Pol és un jove que es dirigeix en moto cap a Saragossa, però de camí entra en reserva i ha de parar a Lleida. Quan està buscant una benzinera, resulta que se li acaba del tot la benzina i entra en una casa per demanar ajuda. Però aquella casa no és una casa normal i ell es trobarà amb diverses sorpreses que no seran gaire agradables...

- **Grup 3:** *Sense sostre.* Molts cops passem per alt les desgràcies dels altres perquè no ens n'adonem o, simplement, perquè no ens en volem adonar. Aquest documental vol mostrar una realitat que es viu en aquesta ciutat: els sense sostre. Proposem fer vàries brigades per diferents barris per buscar persones en aquesta situació i poder-los entrevistar per saber com han arribat a aquest estat i quines són les necessitats que tenen per tal de poder trobar-hi, també, solucions.

Càmera! (o el domini de la tècnica)

La incertesa i els nervis són la tònica general en començar el cau del dissabte següent, 6 de novembre. Tots volen saber –i estan impacients per saber-ho– si algun dels projectes ha estat seleccionat. Però encara no ens n'han dit res des de la Regidoria de Joventut i, per tant, s'hauran d'esperar una setmana més. Per calmar l'ambient i treballar la cohesió de la branca, aprofitarem les dues hores que tenim per parlar sobre què els agradaria fer a més a més del rodatge (ja que no s'allargarà més enllà del febrer) i per confeccionar els equips. El canvi més evident que els anunciem és que enguany l'equip de caps no hem previst cap distribució en concret perquè és una cosa que també volem deixar a les seves mans. Asseguts de nou en rotllana a la plaça –el bon temps ha decidit definitivament allargar la seva estada a la ciutat– dibuixen amb diàleg el futur de la branca i consensuen que s'organitzaran en tres equips a l'hora de treballar en petit grup, dos de set persones i un de sis.

La gran notícia ens arriba a l'equip de caps el dilluns 8 de novembre. La comissió encarregada de fer la selecció dels projectes audiovisuals n'ha triat un dels nostres: el documental sobre la situació de les persones sense llar a la ciutat. I ens informen que les sessions formatives seran els dissabtes al matí, d'11 a 2 aproximadament, que les conduirà un director professional de cinema i que començaran el dissabte vinent. Aquest fet provoca, en l'equip de caps, una barreja de sentiments que es mou entre l'alegria més absoluta i la inseguretad que genera el trasbals d'haver de canviar d'horaris amb tan poc temps d'antelació per avisar els nois i les noies.

Superat aquest primer moment, ens comencem a mobilitzar per comunicar la bona nova a tota la branca i saber qui podrà anar a la primera sessió formativa. En tot cas, decidim que, per ara, també mantindrem l'horari habitual de cau (de 4 a 6 de la tarda), sobretot perquè aquells que no puguin assistir a les sessions formatives –n'hi ha que tenen competicions esportives els matins del dissabte– no es despenjin del projecte i hi puguin contribuir en tot moment, tant com els

sigui possible. Entrem de ple en la fase de planificació del projecte o, per dir-ho en altres termes, en la preproducció del rodatge.

Els cinc dissabtes que dura la formació (des del 13 de novembre fins a l'11 de desembre) són d'una intensitat màxima (fem cau al matí d'11 a 2 i a la tarda de 4 a 6; cinc hores de cau en total!). Tanmateix, es tracta d'un ritme que s'ha de seguir perquè el projecte acabi sent un èxit. Al llarg d'aquestes sessions, en una experiència formativa molt vivencial que compartim amb quatre grups més, és quan els pioners i les caravel·les adquireixen la major part dels aprenentatges necessaris: unes nocions tècniques elementals, teòriques i pràctiques, centrades bàsicament en els àmbits de la gravació, el guionatge, la producció, etc. Normalment, es divideixen en dues parts. La primera és de caire més teòric i està pensada perquè s'assimilïn conceptes del món del cinema a partir d'exemples que el director-formador, l'Òscar Sánchez de la productora Nurosfera, utilitza per generar interrogants que donin lloc a la formulació de noves preguntes entre els participants i, així, poder anar articulant un marc de referència que serà de molta utilitat en el moment de passar a l'acció definitiva. La segona és pràctica i la més important perquè és quan el grup s'enfronta sol a la tècnica per tal de superar el repte proposat, per a la qual cosa ha de sortir a gravar al carrer, càmera en mà, seguint unes directrius molt concretes orientades a implementar els coneixements apresos. Per exemple, en la primera sessió han de demostrar quin domini de la càmera tenien amb una gravació lliure que consisteix a enregistrar una sèrie de gags a l'estil de *Just for laughs*; el desafiament de la segona és gravar una ficció d'humor que faci riure tant com sigui possible els altres grups, utilitzant diferents plans i després d'haver pensat en un mínim plantejament de guió («Ja farà riure, això?», «Voleu dir que no farem la pena?») durant 15 minuts; i a la tercera, sota el tema 'Avui és un gran dia', han de filmar una ficció muda, ja que l'objectiu és dominar la potencialitat comunicativa que té per si sol el llenguatge visual, comprendre que una imatge no hi és perquè sí. Per acabar, al final de cada sessió, es visualitzen les pràctiques de gravació realitzades per cada grup i les comenten entre tots, amb l'ajuda de l'Òscar, que va reforçant aquests comentaris amb noves reflexions i nous enfocaments que els ajudin a millorar la competència audiovisual.

Els últims dos dies, un cop consolidats els coneixements bàsics i necessaris a l'hora d'utilitzar una càmera professional, entren en joc les futures produccions de cada grup. En aquest moment, l'exigència de temps de dedicació al projecte creix exponencialment i es comença a perfilar de manera paral·lela el compromís individual

de cadascú amb l'empresa conjunta de la branca. Arriba el moment d'escriure el guió i, a partir d'ara, caldrà portar feina feta d'una setmana per l'altra i això vol dir que els nois i les noies hauran de quedar entre setmana fora de l'horari de cau.

Els aprenentatges de la quarta sessió se centren en conèixer les parts en què es divideix qualsevol projecte cinematogràfic (preproducció, producció i postproducció) i, sobretot, a aprendre a escriure un guió audiovisual, sigui de ficció o de documental. El director-formador incideix en punts clau com: a) el guió escrit; b) la planificació sobre calendari (quan i on rodarem?); c) les localitzacions (espais on gravarem); d) la cerca dels actors necessaris (qui i per a quin o per a quins personatges?); i e) el material de producció necessari (vestuari, objectes, etc.). És imprescindible que els membres del grup es reparteixin aquestes tasques i que cadascú assumeixi alguna responsabilitat. Feta aquesta explicació, demana als grups que comencin a posar per escrit el seu projecte i a estructurar-lo sobre paper.

És just en aquest moment que s'encén un debat intens entre els pioners i les caravel·les perquè no tots veuen amb la mateixa passió el fet de rodar un documental sobre les persones sense llar. N'hi ha que volen fer un curtmetratge de ficció perquè els motiva més la idea i, a part, s'adonen que són massa gent per dedicar-se al mateix projecte. Com que és difícil arribar a cap consens i les dues posicions són molt fermes pregunten a l'Òscar si, en comptes d'una sola producció, en podrien rodar dues. Ell no els posa cap problema, al contrari, i decideixen separar-se en dos equips diferents: uns seguiran treballant amb el documental i els altres començaran a pensar en un curtmetratge de por. Ells sols han superat el primer dels molts entrebancs que els esperen per sentir-se molt més realitzats a l'hora de dedicar les hores necessàries a aquest projecte que s'acaba de duplicar. Entre el matí i la tarda al cau, cada equip es dedica a definir la idea exacta que té i a escriure'n la sinopsi definitiva.

«Joves i caps ara ja no pensen en les dificultats d'engegar un projecte d'ApS. Ha estat un aprenentatge molt significatiu i a l'hora feien un servei a la comunitat, no s'esperaven l'efecte que podia tenir i això ha estat molt enriquidor!»

***Els invisibles* (documental AEiG Lo Manaix)**

Els últims anys les pantalles s'han multiplicat a les nostres cases. Això ha fet que perdéssim la noció de la realitat, que ens la distorsionessin. S'han interposat entre nosaltres i el món i ens l'expliquen i ens l'ensenyen tal com és. O almenys això és el que ens volen fer creure grans corporacions de beneficis milionaris. En el nostre món de pantalles, la realitat feta i reduïda a l'espectacle és el pa de cada dia. A poc a poc esdevenim orbs en un país de cecs, caminem pels carrers de les nostres ciutats pensant només en nosaltres mateixos, oblidant els altres, silenciament els més vulnerables. *Els invisibles* és un documental que surt al carrer per posar èmfasi en els altres i combatre els prejudicis que ens omplen de por davant una realitat a la qual massa sovint li girem la cara: les persones sense llar. Per això les hem volgut convertir en protagonistes. Teníem preguntes i hem buscat respostes, perquè el pitjor que pot sentir una persona és la indiferència, que li neguen la mirada.

***Joc de claus* (curtmetratge AEiG Lo Manaix)**

El Roc, l'Anna, l'Elena i l'Asdrúbal són quatre estudiants de batxillerat que han quedat per fer un treball de literatura catalana a la biblioteca de l'institut. Tot sembla normal, però a mesura que passen les hores, l'institut es va buidant fins que es queden ells sols. De sobte, un cop de porta ressona fort. L'ambient comença a enrarir-se, a tornar-se inquiet. El Roc, fent-se el valent, sortirà a comprovar que tot estigui en ordre. L'Anna ho aprofitarà per anar al lavabo. Però ja no en tornarà mai més. L'institut està tancat. I ells atrapats a dintre. L'única pista: una clau.

Durant la setmana següent tenen feina i de la bona: han d'escriure els guions dels dos projectes per poder-los comentar amb la resta de grups en la cinquena i última sessió formativa. És vital que combinin les seues agendes per poder quedar pel seu compte i és la primera prova de foc que tindrem l'equip de caps per veure com funciona l'autonomia dels equips i en quins aspectes caldrà incidir perquè rutlli al màxim de bé possible en el futur.

El dissabte arriba i cada equip porta un esborrany de guió per al seu projecte: el del curtmetratge de por ja el té gairebé enllestit, però ara ha de pensar en la planificació del rodatge; i el del documental només n'ha previst l'escaleta ja que ara ha de començar a fer tota la part de documentació (establint relacions amb entitats i responsables que tractin la problemàtica de les persones sense llar a la ciutat, buscant informació per la xarxa, mirant altres documentals i reportatges sobre el tema per veure com estan fets, etc.) que serà la que determinarà el guió final basat en entrevistes (un responsable de la Fundació Arrels de Lleida, un altre de l'Ajuntament, un de la Guàrdia Urbana, persones sense llar, etc.). El que tenen clar, però, és que volen fer un treball d'investigació ben allunyat del sensacionalisme que practiquen sovint alguns mitjans de comunicació. Entre tots els grups analitzen tots els esborranys per fer-hi propostes de millora, tot i que serà decisió de cada grup acceptar-les o no.

Després, l'Òscar aprofundeix en les fases de la producció d'un documental i d'un curtmetratge, sobretot pel que fa al rodatge pròpiament dit. Mentre els grups estiguin gravant els projectes audiovisuals cal que els seus membres, d'acord amb els aspectes subratllats en la sessió anterior, es reparteixin els següents rols (no cal que siguin fixos, però sí de seguiment constant): a) director/s, b) ajudant/s de direcció, c) responsable de continuïtat o *script*, d) càmeres, e) tècnics específics (llum, so...) i f) responsable/s de material. Diu que els més importants, sobretot en l'estadi de preproducció en què ens trobem, són els responsables de continuïtat i els del material que es necessitarà a cada moment. Per la seva banda, els ajudants de direcció són els que s'han d'encarregar de buscar i reservar els espais que ens serviran d'escenaris, concertar les entrevistes necessàries, etc. És el que farem a la tarda al cau, a més a més d'enumerar tota la feina que queda per fer, perquè cada equip es pugui planificar i repartir les tasques necessàries abans de les vacances de Nadal. Al gener, per anar bé, haurien de començar a rodar!

L'assistència dels pioners i les caravel·les a aquestes sessions formatives ha estat molt irregular i ha anat en funció del dia, però en la majoria hi ha assistit entre el 60% i el 95% de la branca. A més a més, si el desenvolupament del projecte a partir d'ara depèn d'aquest factor, tenim assegurat que tothom ha participat, amb una excepció comptada, en alguna de les sessions.

Silenci... rodem! (o els guions prenen forma)

Durant les vacances de Nadal el projecte queda força aturat, malgrat que cada equip faci unes mínimes tasques com ara acabar de polir el guió o bé dedicar-se a la recerca rigorosa d'entitats de la ciutat que treballen amb persones sense sostre, a través de les quals podran conèixer homes i dones concrets i concertar-hi entrevistes. El dissabte 15 de gener de 2011, primer cau de l'any nou, els dos equips treballen per separat per posar-se al dia i planificar tot el que queda per fer. És ara quan prenen consciència de la magnitud de feina que els suposarà fer els rodatges i del grau de compromís individual, més enllà de les dues hores de cau setmanals, que els demanaran. Hauran de quedar els dies de cada dia, comunicar-se i coordinar-se en tot moment perquè les produccions del documental i del curtmetratge surtin com ells mateixos s'han proposat. I també, com han dit que volen, mantindrem l'hora del cau a la tarda encara que els matins de dissabte toqui gravar. Hores, hores i més hores de dedicació que hauran de compaginar amb els deures, els exàmens i les diferents activitats extraescolars que fa cadascú.

L'emoció que comporta en cada equip tenir a tocar de les mans la realització del projecte, donar vida als guions que han escrit, fa emergir també les primeres angoixes i vacil·lacions en els nois i les noies. Ens en sortirem? Què passa si no el podem acabar? I si no ens queda com nosaltres esperàvem, de què ens servirà el temps que hi haurem invertit? Potser hauríem de pensar-nos-ho millor... Són preguntes que sorgeixen sempre que algú decideix portar a terme una empresa qualsevol i del tot necessàries per ambicionar el millor resultat possible amb la consciència clara de saber quins són els recursos reals (humans, econòmics, tècnics...) que es tenen i fins a quin punt està disposat a esforçar-se cadascú per arribar a bon port.

A partir d'ara es començarà a veure si tothom està a l'alçada de les tasques i les responsabilitats que ha volgut assumir lliurement i per compte propi. I d'això, per bé o per mal, en dependrà l'èxit final de cada projecte. Com que un dels punts clau és la coordinació interna dels equips, els dos van decidir, abans de Nadal,

crear un grup secret al Facebook per a cada producció, a través dels quals tots podran estar assabentats del que passa en cada moment d'una manera molt còmoda, des de casa, participar en els debats que es generin i/o a buscar solucions als problemes que sorgeixin i a les qüestions més urgents. Per què el Facebook? Doncs perquè, com diuen ells mateixos, qui més qui menys hi entra un cop al dia i és molt més ràpid i pràctic això que estar pendent del correu electrònic. A més a més, decideixen que els directors de cada producció (2 per equip), rol que han assumit nois i noies de tercer any, seran membres de l'altre grup per no perdre mai la interrelació entre ambdós equips.

Des del punt de vista nostre, com a equip de caps, no només no hi tenim res a dir -si és el sistema que creuen que els funcionarà millor- sinó que ho veiem com l'oportunitat de treballar un altre dels objectius educatius que ens vam plantejar a l'inici del curs (aprofitar les noves tecnologies per mantenir la branca unida fora del cau i aprendre a fer-ne un ús responsable). És a dir, que les eines que ens ofereix l'Internet 2.0, com ara les xarxes socials, i que a priori ells fan servir per divertir-se (compartir fotos, jugar, escoltar música, veure vídeos, etc.), també poden estar al servei dels nostres projectes de transformació social i ajudar-nos en aquest sentit. Han de garantir, però, que els que no tinguin Facebook –ningú els obliga a tenir-ne si no en volen– han d'estar igual d'informats que la resta del que passa, ja sigui per correu electrònic o per telèfon (SMS, trucada de veu, etc.) segons la preferència de cadascú (hi ha una caravel·la, per exemple, que no té accés a Internet a casa). I en cap cas això substituirà les decisions assembleàries adoptades al cau, moment de reunió física de tots els membres de la branca i el lloc reservat per prendre els acords més transcendents.

Tot i que tenien previst començar a rodar a partir de la setmana següent, al final resulta impossible perquè estan sorgint una sèrie de problemes aliens a la seua voluntat que ho fan endarrerir tot. D'una banda, l'equip del documental no acaba de trobar la manera de fer-se entendre a la Fundació Arrels Sant Ignasi de Lloiana i, de l'altra, a l'institut que ha de servir a l'altre equip d'escenari del curtmetratge no els deixen començar a gravar fins al febrer (i només els dissabtes al matí) perquè justament aquests dies hi ha un intercanvi d'estudiants.

Encara que el temps comença a jugar en contra seu i hauran d'optimitzar-lo al màxim, els que es troben en una situació de desorientació total són els

membres de l'equip d'*Els invisibles*, cosa que comença a afectar la motivació dels nois i les noies. Finalment, la salvació arriba a través de la mare d'una caravel·la que els facilita el contacte de la Clara Rodríguez, una treballadora social de la unitat de salut mental de l'Hospital de Santa Maria, amb la qual aconsegueixen concertar una entrevista el dijous 27 de gener a les 5 de la tarda.

L'entrevista dura aproximadament una hora, però els pioners i les caravel·les que l'han pogut fer n'han sortit molt contents i ara sí que ja tenen algun horitzó dibuixat. Gràcies a la Clara s'han assabentat que el divendres 4 de febrer tindrà lloc, a l'hospital mateix, la presentació d'un projecte d'intervenció coordinada entre aquest i els serveis socials de la Paeria per detectar, amb més eficiència, casos de trastorns mentals en persones en risc d'exclusió social, entre les quals es troben les que no tenen llar. L'únic problema aparent és que la conferència és en horari escolar, de 10 del matí a 12 del migdia, i és probable que no hi pugui anar ningú.

Sembla que els nois i les noies només necessitaven aquesta empenta inicial per començar a veure resultats materials del seu projecte i recuperar la motivació del primer dia. A més a més, tot va sortint brodat, cosa que una setmana enrere semblava impossible. Tres pioners han aconseguit que els seus pares els deixin assistir a aquest acte per gravar-lo, ja que els veuen molt decidits amb el documental i creuen que aquesta experiència els serà de molta utilitat, deixant de banda que, per sort, és divendres. Al final han avançat més del que s'esperaven: a part de l'acte en si, del qual s'emporten algunes idees importants, també han pogut entrevistar al Carles Alsinet, un dels responsables de l'Àrea de Serveis Socials de la Paeria. Ell els ha presentat el Joan Canut, director de l'Oficina Maranyosa, centre municipal ubicat en una de les parts més degradades del casc antic lleidatà amb la missió de lluitar contra la pobresa i l'exclusió social, amb qui han concertat una nova entrevista pel dimecres de la setmana vinent. Ara només els falta aconseguir l'entrevista amb algun responsable de la Fundació Arrels Sant Ignasi de Lloïola de Lleida, entitat social de referència en aquest camp a la ciutat, i, si és possible, amb alguna persona que visqui en aquesta situació.

A mesura que els pioners i les caravel·les es van endinsant en la realitat en què viuen les persones sense llar van canviant alguns plantejaments inicials del documental ja que s'estan obrint pas cap a un món molt més desconegut del que els semblava aparentment, silenciats per un mur de prejudicis gairebé infranquejable.

Ja no són cares anònimes que deambulen per la ciutat remenant els contenidors de les escombraries; a poc a poc, tot i que encara no han sentit un relat en primera persona, aquestes cares van adquirint una fesomia pròpia, concreta, amb noms i cognoms. En cadascuna, per molt imaginàries que siguin, hi ha la història d'una frustració personal, d'hommes i dones que per moltes i diferents circumstàncies adverses han acabat patint algun trastorn mental adquirit que els ha portat fins a aquesta situació extrema.

El dissabte 5 de febrer, a l'hora del cau, els dos equips s'expliquen com va cada producció. La situació s'ha capgirat: si fins ara l'equip del curtmetratge era el que tenia la feina més avançada, en aquests moments és l'equip del documental el que va millor en la realització de la planificació inicial. Els altres, al matí, han començat a rodar el curt *Joc de claus* a l'INS Josep Lladonosa, però no han pogut gravar més de 4 o 5 seqüències (d'un total de 30) perquè, en ser el primer dia, s'han hagut de situar en l'escenari i en la interpretació dels personatges, a més a més de totes les proves tècniques necessàries. El problema, però, és que com a molt queden tres setmanes per lliurar les gravacions. Després se separen per seguir treballant en les diferents produccions. Mentre els que preparen *Joc de claus* es dediquen a repassar les seqüències enregistrades per veure com han quedat i què s'hi pot millorar, els altres aprofiten per escriure una introducció a *Els invisibles* que serà llegida per una caravel·la a l'inici del reportatge com a veu en *off*. A partir del cau vinent, doncs, dedicarem les dues hores a fer la selecció de seqüències bones i minuts importants que han de formar part dels dos muntatges finals. També haurem d'aprofitar aquestes hores per gravar imatges de recurs per a les dues produccions (carrers de la ciutat, posta de sol, etc.).

El dilluns següent, 7 de febrer, arriba una de les notícies més esperades: el president de la Fundació Arrels Sant Ignasi de Loiola, pare Joan Sunyol, participarà al documental

«...ens van preguntar sobre quin projecte amb servei havíem fet i jo, sincerament, no era capaç de trobar-ne cap. Ara que hem acabat, veig com l'aprenentatge i el servei serveixen per donar sentit real a un projecte»

Els invisibles. La tarda del dimecres 9 de febrer és intensa ja que han pogut fer coincidir al mateix dia les entrevistes amb el Joan Canut i el Joan Sunyol. A dos quarts de cinc, el Joan Canut rep els dos pioners que s'han ofert a entrevistar-lo a l'Oficina Maranyosa. Els explica la missió i el funcionament del centre, els programes de reinserció social que s'hi desenvolupen i els diu que cada persona que es troba en aquesta situació, malgrat tots els estereotips que tenim fets, ha de rebre un tractament específic perquè les circumstàncies sempre són individuals: «No podem parlar del col·lectiu de persones sense llar igual que no podem parlar del col·lectiu de persones que tenim casa perquè cada persona és diferent».

El pare Joan Sunyol els rep al seu despatx de la parròquia de Sant Ignasi de Lloïola de Lleida a dos quarts de set de la tarda. L'equip ha volgut centrar les preguntes d'aquesta entrevista, a més a més d'aprofundir en el coneixement de la tasca social que fa la Fundació Arrels a la ciutat, en la responsabilitat que podem assumir com a societat a l'hora d'ajudar les persones sense llar a trobar un camí de sortida i de superació del seu estat. I en aquest sentit fa tres reflexions importants: que cal que la gent coneguem els recursos que hi ha a la ciutat per poder orientar de manera adequada i més enllà de la caritat els homes i les dones que es troben en aquesta situació tan difícil; que drets bàsics com ara menjar, vestir-se o l'habitatge no només són inqüestionables sinó que no s'hi pot renunciar i tothom els ha de tenir garantits; i finalment, tal com li va dir un home sense sostre una vegada quan li va preguntar què era el que li molestava més de la resposta de la gent quan ell demanava al carrer, ser conscients que el pitjor que se li pot fer a algú és negar-li, 'defugir-li', la mirada.

Ara l'equip ja té tot el material del documental gravat. Només estan pendents de la cirereta final: poder entrevistar una persona sense llar o en situació de reinserció, cosa per a la qual han demanat ajuda i assessorament al Joan Canut. Ell els ha dit que ho miraria i que s'encarregaria de gestionar-ho, però que ho veia complicat i complex perquè, com tothom, aquestes persones també tenen dret a la intimitat i es neguen a sortir en reportatges per por a ser reconeguts, sobretot per familiars i/o amics. A més a més, també els alerta que s'ha d'anar en compte perquè determinades preguntes -en funció de l'estat en què es trobi l'entrevistat- poden agreujar-li la situació. En tot cas, farà el que pugui. Sigui com sigui, si al final no és possible trobar ningú disposat a explicar la seva història davant la càmera, encara que suposi perdre la força d'un relat en primera persona, l'equip està convençut que té suficient material vàlid i interessant com per poder muntar el documental.

La trucada arriba l'endemà a mig matí. El Joan Canut els confirma que tenen una entrevista concertada amb en Miquel, una de les persones que està vivint en un dels habitatges d'inclusió social i per tant en un estadi avançat de recuperació, a dos quarts de dotze del matí al seu pis. Durant la tarda-vespre els membres de l'equip van treballant, a través del seu grup al Facebook, les preguntes que li faran: com va arribar a una situació tan extrema?, quin és el seu dia a dia?, era difícil la vida al carrer?, què en pensa dels diferents programes que desenvolupa La Paeria amb ajuda de les entitats socials?, etc.

L'entrevista aporta al documental un relat extraordinari que fa posar la pell de gallina. L'experiència en primera persona del Miquel, extrapolable a d'altres casos, és la d'una persona que en un moment determinat de la seva vida va caure en una situació d'autodestrucció però que ara se n'està sortint i cada dia en veu més a prop el final. La lluita ha estat dura, molt dura, però ha valgut la pena: «Vaig arribar aquí sense res i ara estic treballant, amb un futur a mig termini; [...] estic content de la meva evolució i dels serveis que m'han ofert». Explica com funciona un pis d'inclusió social i subratlla el paper clau que juguen en la vida de persones com ell els programes d'aquest tipus. Diu que és absolutament necessari que les administracions, al costat de les entitats, els impulsin perquè el primer que necessita un per retrobar-se a si mateix és recuperar tots els hàbits perduts i, a això, t'hi ha d'ajudar algú.

Si bé el material d'*Els invisibles* ja està tot rodat, més de cinc hores d'entrevistes que ara cal destriar bé per als quinze minuts de documental, per a l'altre equip la setmana no ha estat tan plàcida. La producció de *Joc de claus* està en crisi des de dijous al vespre, moment en què s'activen totes les alarmes i el grup del Facebook de l'equip treu fum: el pioner que interpreta el personatge protagonista havia oblidat un compromís que tenia adquirit des de feia mesos per al cap de setmana següent. Malgrat les disculpes que transmet al grup, el cert és que això significa que tota la feina feta el dissabte passat no serveix per a res. Alguns són partidaris d'abandonar el projecte i d'altres de seguir endavant, però el seu futur penja d'un fil de veritat ja que només queden un parell de dissabtes útils abans del març (el 19 de febrer toca fer la sortida a la neu de l'agrupament). La tensió en l'equip és força alta i els nervis ho fan veure tot encara més negre. Finalment, un pioner de l'altre equip es compromet a fer de personatge protagonista i els nois i les noies, davant d'aquesta mitja solució, decideixen intentar-ho de nou i optimitzar tant com els sigui possible el temps. Però, tot i així, el rodatge no acaba d'anar tan ràpid com desitjarien.

Les responsables del projecte es posen en contacte amb l'Òscar, que també ha anat supervisant l'evolució de les dues produccions, i, després d'exposar-li el problema en què estroben, ell els dóna la millor notícia que podien tenir: la Regidoria de Joventut ha decidit posposar l'estrena oficial dels treballs un mes, fins a l'última setmana de març, perquè tots els grups participants necessiten una mica més de temps. L'alenada d'aire fresc que els dóna la bona nova omple de motivació una altra vegada el grup i ara sí que es veuen capaços d'acabar el projecte. Tanmateix, encara hauran de patir una mica més ja que l'agenda de l'institut comença a complicar-se amb nous intercanvis d'alumnes i no hi ha manera de poder gravar l'última seqüència. Al final, la tarda del dimarts 22 de març, gràcies a la intervenció de l'equip de caps, aconsegueixen acabar el rodatge a l'INS Guindàvols ja que –per sort!– tota l'acció passa dintre d'una sala i el canvi d'ubicació no afecta la resta del rodatge perquè no s'han de veure passadissos ni exteriors del centre. Projecte salvat i també enllestit!

I acció! (o l'estrena és el primer pas endavant)

El gran dia arriba finalment. El dimecres 30 de març, al CaixaForum Lleida, s'hi fa l'estrena de totes les produccions audiovisuals que han participat al programa «La Palma Produccions». L'estrena no té res a envejar a les grans gales del cinema: alfombra roja, *photocall* i una bona afluència de públic, entre el qual pares i mares dels pioners i les caravel·les. Els nois i les noies, asseguts ja a la platea de l'auditori, tenen els nervis a flor de pell –«Quina vergonya!», exclamen alguns– per veure quin ha estat el resultat de tot plegat. És el primer cop que veuen (l'equip de caps també) el muntatge ja que d'això se n'ha encarregat l'Òscar a través de la seua productora Nurosfera –de vegades és bo deixar en mans expertes parts concretes del projecte ja que és una garantia que aquest guanyi en qualitat. En tots els documentals i curtmetratges presentats, s'hi veu la voluntat d'uns adolescents per mostrar el seu món, les seues dèries o les seues inquietuds i preocupacions. L'aplaudiment és unànime en totes les butaques de la sala i les famílies també es mostren satisfetes i sorpreses a la vegada. Una mare afirma convençuda: «El documental ha quedat molt millor que alguns dels que passen pel 30 minuts!». Els pioners i les caravel·les, malgrat les crítiques que manifesten alguns, també estan molt contents i se senten realitzats i recompensats pel temps i les energies que hi han dedicat. L'equip de caps els diem que la revisió de tot plegat ja arribarà, no patiu, però avui toca que us sentiu orgullosos de tot el que heu fet els últims mesos. Enhorabona, de veritat!

Com que l'abril passa ràpid, entre sortides i Setmana Santa, no podem fer la revisió final del projecte fins al primer disabte de maig, dia 7. L'equip de caps sí que ens hem reunit per parlar-ne i preparar la dinàmica que farem servir perquè els equips puguin valorar, des del punt de vista de cadascú, la feina feta. Nosaltres estem plenament satisfets amb els resultats obtinguts, tot i que sempre hi ha aspectes a millorar, ja que hem assolit els objectius que ens vam proposar a l'inici de curs i creiem que hem transmès als nois i noies la nostra visió de com ha de funcionar la branca de Pioners i Caravel·les.

El que els proposem com a dinàmica de revisió és, després d'haver vist de nou les dues produccions, una gimcana de 6 proves que cada equip ha de fer pel seu compte i en un temps màxim d'una hora (en cadascuna ja ve marcat el temps que han d'invertir-hi). En la primera, els demanem una revisió del projecte basada en diferents preguntes que primer han de respondre individualment en un full i després posar en comú; en la segona, han de pensar com resumirien el projecte fent una foto artística de grup; en la tercera, a partir d'un text de reflexió, els demanem que divideixin un retall de paper d'embalar en tres columnes i que en la de l'esquerra anotin mancances que detecten a la ciutat en relació al seu projecte; en la quarta, després de llegir un text sobre el servei, han de fer una pluja d'idees per tal de resoldre aquestes mancances i escriure-la a la columna central del paper d'embalar; en la cinquena, n'han de triar una i donar-li forma a partir d'una fitxa que han d'omplir en la columna de la dreta del paper d'embalar (nom del servei, objectius, descripció, a qui va dirigit, dates, durada, material i recursos necessaris); finalment, en la sisena prova, s'han de preparar una dansa per presentar a l'altre equip el servei que han triat i ideat.

L'equip que ha produït *Els invisibles* ha pensat d'organitzar una campanya de recollida de roba i material de primera necessitat per a les persones sense llar mentre que

«El consell és coresponsable que el projecte de cada branca sigui ric en aprenentatges i estigui vinculat a un servei a la comunitat»

el que ha fet *Joc de claus* vol fer algun acte de promoció del cinema en català (per exemple, una sessió de cinema a la fresca d'alguna estrena recent catalana com *Pa negre* o *Herois*) a més a més d'enviar una carta al director defensant el cinema en català i la necessitat de donar-hi suport com a espectadors. Unes llavors de nous petits projectes amb voluntat de servei a la comunitat que deixem sembrades per al proper curs!

L'últim dia abans del campament, el dissabte 29 de maig, els pioners i les caravelles s'enfronten a la segona estrena oficial dels seus projectes audiovisuals. Tot i que aquest cop ho fan davant d'un auditori familiar –la resta de branques de l'agrupament– s'enfronten a un altre repte difícil: fer entendre als més petits sobretot (potes tendres i llops i daines) tot el que han fet al llarg d'aquest curs, des del primer dia, per arribar al producte final que avui els poden mostrar amb tot l'orgull i la dignitat d'una feina ben feta. Han vingut tots ben mudats per a l'ocasió, tal com havien acordat els dos equips el dissabte passat, i també han preparat, durant la primera hora, un berenar de germanor per celebrar amb tothom, grans i petits, el final d'un projecte acabat amb èxit per mèrits propis, gràcies a aquell esforç que uneix una suma de voluntats per obtenir un fruit col·lectiu.

Bona part del cau de la setmana passada ja el van dedicar a preparar la presentació que té lloc en aquesta segona hora del cau i, durant tota la setmana, l'han acabat de perfilar a través dels grups del Facebook. Perquè, a banda d'explicar a les altres branques el contingut del curtmetratge i del documental, el més important és transmetre'ls la idea, les virtuts i la sensació que queden després de fer un bon projecte i com aquest, per més petit que sigui, pot tenir un impacte en el nostre entorn que ajudi a millorar-lo. Però és que, a més a més, aquests audiovisuals són la carta de presentació de la branca: això que us ensenyem avui és el que som capaços de fer els pioners i les caravel·les si ens ho proposem i, vosaltres, a les vostres branques, també podeu arribar fins allà on vulgueu; els límits ens els posem nosaltres mateixos. Amb aquestes paraules no només reiteren –potser sense ser-ne conscients– aquella màxima de Baden-Powell («Res no és impossible») sinó que són reveladores, per als seus companys i companyes més petits, del fet que l'experiència i la vivència en plural que aporten l'escoltisme i el guiatge a cadascú no són pas en va ja que tot el que fan avui al cau els servirà per a l'endemà mateix. I és que qui, després de quedar-se bocabadat en veure les dues produccions, no voldrà ser (com) un pioner o una caravel·la capaç de portar a terme projectes d'Aprenentatge Servei diferents en contingut però amb el mateix esperit de sempre?

Participants i agraiments

Participants i agraïments

Un projecte com aquest només ha estat possible perquè hi ha moltíssima gent que n'ha format part. Gent que vol fer la feina ben feta, que vol dedicar el seu temps a la transformació social. Serveixi aquesta publicació per reconèixer la feina que desenvolupen els i les caps que dissabte rere dissabte hi deixen la pell cercant les fórmules que els serviran per fer escoltisme i guiatge de qualitat.

Gràcies en primer lloc al GREM per haver confiat en aquesta aliança amb Minyons Escoltes i Guies de Catalunya. Al Josep Maria Puig Rovira per l'acollida inicial de la idea i per la teva expertesa i a la Xus Martín Garcia per la teva complicitat, la teva perseverança i pel teu compromís en el projecte. Moltes gràcies Xus per les reflexions, per la transferència de coneixements compartida, per acompanyar-nos en aquesta relectura de la pedagogia del projecte i per recordar-nos les sàvies paraules d'en Quim Franch.

Volem fer un agraïment especial als i les caps que han participat al *Laboratori d'Acció i Innovació Educativa sobre Aprenentatge Servei i Pedagogia del Projecte* per la seva constància, compromís i coratge davant les dificultats que es presentaven al llarg del projecte, per voler formar-se i per voler contagiar aquesta energia a la resta de caps del Moviment: Meritxell Alavedra Ortiz, Anna Arias Ortega, Andratx Badia Escolà, Aura Careta Plans, Elena Carmona Martínez, Josep Corominas Argente, Òscar González Vilà, Alba Maria Mesa Salas, Marta Ocaña Julià, Joan Perramon Llussa, Eulàlia Rial Serrat, Emma Segura Rovira, Clara Seguranyes Molas i Mireia Vallès Colomer.

Però aquests projectes no els hem fet pas sols, hi han col·laborat també els i les caps dels següents agrupaments: AEiG Antoni Gaudí, AEiG Sant Ferran, AEiG Guillem de Montrodon, AEiG Lo Manaix, AEiG Marinada, AEiG Roc del Migdia, AEiG Sant Adrià, AEiG Sant Sadurní, AEiG Tsunami i AEiG Xaloc.

Hi ha un seguit d'entitats, associacions i administracions que ja formen part de la memòria dels protagonistes d'aquesta publicació. Són aquelles que han obert les seves portes a les descobertes i serveis de cada un dels projectes realitzats. Entitats que fan una gran tasca social, educativa o cultural en el seu dia a dia i que han estat companyes de camí.

A la Fundació Jaume Bofill i en concret al Centre Promotor d'Aprenentatge Servei pel suport rebut en el desenvolupament del projecte. A la Fundació Lluís Carulla, pel seu reconeixement a través dels Premis d'Educació en el Lleure, que ha contribuït a donar relleu i notorietat al projecte.

Agraïments també a altres persones vinculades a l'èxit del projecte: volem fer menció a la feina feta pels responsables pedagògics de les diferents demarcacions que des de la Taula Pedagògica general han estat els impulsors de tot plegat. Han participat del disseny de l'experiència, han motivat a la seva participació i han estat presents al llarg del curs donant el seu suport, fent seguiment i finalment fent la difusió del projecte.

També a la Maria Codina Pey i l'Àlex Muñoz Garcia, observadors atents dels projectes a les unitats i col·laboradors compromesos més enllà de les exigències d'investigació. A la Catalina Parpal Piza per la seva tasca de coordinació tècnica al llarg de tot el projecte.

Al Jordi Ferrer Fontanet i l'Anna Catà Farré per la lucidesa en crear el *Laboratori*.

I, finalment, gràcies a totes les persones de Minyons Escoltes i Guies de Catalunya que han ajudat a crear i desenvolupar aquest projecte.

Ara et toca a tu agafar el relleu i convertir la teva branca en la protagonista del proper projecte d'Aprenentatge Servei.

Àmbit de Mètode i Formació

**Minyons Escoltes i Guies
de Catalunya**

Universitat de Barcelona

Facultat de Pedagogia
**Grup de Recerca en
Educació Moral (GREM)**

Quan les aigües de dos rius es troben sempre augmenta la força del seu cabal. Així passa quan es fusionen dues metodologies educatives potents com són el treball per projectes i l'Aprenentatge Servei. La recerca cooperativa i l'acció orientada a incrementar el benestar de la comunitat generen una proposta educativa nova i complexa que afavoreix l'exercici de responsabilitat cívica i la creació d'una cultura solidària.

Per a una pedagogia del servei. Treball per projectes i ApS recupera els trets essencials de la pedagogia del projecte, una metodologia coherent amb els principis democràtics i carregada de valors. I ho fa posant l'èmfasi en un aspecte nuclear de l'escoltisme i el guiatge: el servei a la comunitat i la millora de l'entorn.

Aquesta publicació pretén motivar la realització de projectes de servei a la comunitat amb grups d'infants i joves. Hi trobareu un emmarcament pedagògic, una guia pràctica farcida d'exemples i la narració de tres experiències realitzades en agrupaments de Minyons Escoltes i Guies de Catalunya.

ISBN 978-84-615-8699-8

9 788461 586998